

Pedagoška radionica u funkciji razvoja međuvršnjačkih odnosa u razrednim odjelima

---

Šoljić, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:255944>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-09-19**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**PEDAGOŠKA RADIONICA U FUNKCIJI RAZVOJA
MEĐUVRŠNJAČKIH ODNOSA U RAZREDNIM ODJELIMA**

Diplomski rad

Ivona Šoljić

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**PEDAGOŠKA RADIONICA U FUNKCIJI RAZVOJA MEĐUVRŠNJAČKIH
ODNOSA U RAZREDNOM ODJELU**

Diplomski rad

Ivona Šoljić

Mentor: dr.sc., Ante Kolak

Zagreb, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Hijerarhija socijalnih odnosa u razrednom odjelu	2
3. Međuvršnjački odnosi unutar razrednog odjela	4
3.1. Vršnjačka skupina	5
3.2. Socijalizacija kao bitan aspekt međuvršnjačkih odnosa	7
4. Sociometrijski status učenika u razrednom odjelu	8
5. Socijalna kompetencija	10
5.1. Aspekti socijalne kompetencije – popularnost i prijateljstvo	11
5.2. Sastavnice socijalne kompetencije	11
5.3. Razvoj socijalnih kompetencija u školskom okružju	12
6. Pedagoška radionica – učiteljev suradnik	14
7. Metodologija	16
7.1. Predmet istraživanja	16
7.2. Cilj istraživanja	17
7.3. Istraživačka pitanja	17
7.4. Postupak istraživanja i instrumenti	18
8. Analiza rezultata istraživanja	18
8.1. Identitet, osobni i socijalni razvoj	19
8.1.1. Radionica – „Tko sam ja? Što ja mogu?“	19
8.1.2. Radionica – „Identitet i samopoštovanje“	20
8.1.3. Radionica – „Postavljanje ciljeva i donošenje odluka“	21
8.1.4. Radionica – „Društveni aktivizam“	22
8.1.5. Radionica – „Tko sam ja – tko si ti?“	23
8.1.6. Radionica – „Samopoštovanje“	23
8.1.7. Radionica – „Slika o sebi“	24
8.1.8. Radionica – „Samopoštovanje“	24
8.1.9. Radionica – „Moj cvijet“	25
8.1.10. Radionica – "Ovo sam ja"	26
8.1.11. Radionica - "Kako me drugi vide"	26
8.1.12. Radionica – „To sam ja!“	27
8.1.13. Radionica – „Moj kolaž“	27
8.1.14. Analiza	28
8.2. Komunikacijske vještine	29
8.2.1. Radionica – „Govor Zmije i Žirafe“	30

8.2.2.	Radionica - "Aktivno slušanje"	30
8.2.3.	Radionica - "Pokret i mimika"	31
8.2.4.	Radionica – „Zagovaranje i komunikacija“	31
8.2.5.	Radionica – „Igra Panto Pletikosa“	32
8.2.6.	Radionica – „Pričam ti priču“	33
8.2.7.	Radionica – „Crtanje u parovima“	33
8.2.8.	Radionica – „Crtačka bitka“	34
8.2.9.	Radionica – „Ja“ poruke	35
8.2.10.	Radionica – „NE uvijek znači NE“	35
8.2.11.	Radionica – „Komunikacijske vještine“	36
8.2.12.	Radionica – „Moja najdraža (najvažnija) osoba“	37
8.2.13.	Radionica – „Sreća“	37
8.2.14.	Radionica - "Pravila lijepog ponašanja u komunikaciji pismom i telefonom"	38
8.2.15.	Radionica - "Aktivno i pasivno slušanje"	38
8.2.16.	Radionica 7. "Komunikacija"	39
8.2.17.	Radionica – „Zauzmi se za sebe!“	39
8.2.18.	Analiza	40
8.3.	Emocije i osjećaji	42
8.3.1.	Radionica – „Strah od neuspjeha“	43
8.3.2.	Radionica – „Razumijevanje emocija i upravljanje emocijama I“	43
8.3.3.	Radionica – „Razumijevanje emocija i upravljanje emocijama II“	44
8.3.4.	Radionica – „Regulacija ljutnje kroz tijelo“	45
8.3.5.	Radionica – „Empatija i poštovanje“	45
8.3.6.	Radionica – „Imenovanje emocija“	46
8.3.7.	Radionica – „Gdje osjećam emocije“	47
8.3.8.	Radionica – „Dobri/loši načini ljutnje“	47
8.3.9.	Radionica – „Komponente ponašanja“	48
8.3.10.	Radionica – „Gdje osjećam emocije“	48
8.3.11.	Radionica – „Vođena fantazija“	49
8.3.12.	Radionica – „Vježbanje racionalizacije“	50
8.3.13.	Radionica – „Stresanje mrava“	50
8.3.14.	Radionica – „Emocije“	51
8.3.15.	Radionica – „Empatija“	51
8.3.16.	Radionica – „Prepoznavanje osjećaja“	52
8.3.17.	Radionica - "Empatija"	53
8.3.18.	Analiza	53

8.4.	Tolerancija, rješavanje sukoba i nenasilje.....	54
8.4.1.	Radionica – „Rješavanje problema“.....	55
8.4.2.	Radionica – „Integracija načela rodne ravnopravnosti“	55
8.4.3.	Radionica – „Upravljanje konfliktima“	56
8.4.4.	Radionica – „Prevenција govora mržnje“.....	57
8.4.5.	Radionica – „Kada stanem u tuđe cipele“	57
8.4.6.	Radionica – „Duga“	58
8.4.7.	Radionica – „Euroželjeznica“	58
8.4.8.	Radionica – „Naranča“	59
8.4.9.	Radionica – „Strip“	60
8.4.10.	Radionica – „Priča o Damiru i Nemiru“	60
8.4.11.	Radionica – „Drugi i drugačiji“	61
8.4.12.	Radionica – „Ja u sukobu“	61
8.4.13.	Radionica – „Sukob je prilika“.....	62
8.4.14.	Radionica – „Mirotvorci“.....	63
8.4.15.	Radionica – „Poštivanje drugih“	63
8.4.16.	Radionica - "Ah, ti dečki – ah, te cure!"	64
8.4.17.	Radionica - "Telefonska govornica"	65
8.4.18.	Analiza.....	65
8.5.	Suradnja i timski rad	67
8.5.1.	Radionica – „Znamo li surađivati?“	68
8.5.2.	Radionica – „Suradnja i timski rad“	68
8.5.3.	Radionica – „Crtačka bitka“	69
8.5.4.	Radionica – „Upoznavanje i grupna pravila“	70
8.5.5.	Radionica – „Grupna kohezija“	71
8.5.6.	Radionica – „Dobre vijesti“.....	71
8.5.7.	Radionica – „Ja sam i volim“.....	72
8.5.8.	Radionica – „Piramida prijateljstva“	72
8.5.9.	Radionica – „Zajedno do rješenja“	73
8.5.10.	Radionica – „Moja škola (razred)“	74
8.5.11.	Radionica – „Potpora i povjerenje“	74
8.5.12.	Radionica – "Krug povjerenja"	75
8.5.13.	Radionica – "Zabavi se i nađi prijatelja!".....	75
8.5.14.	Radionica - " Suradnjom do uspjeha"	76
8.5.15.	Analiza.....	77
9.	Rasprava	78

10. Zaključak	80
11. Literatura.....	82
12. Sažetak.....	85
13. Summary.....	86

1. Uvod

Međuljudski odnosi su jedan od osnovnih sadržaja odgojno-obrazovnog procesa. Kada se govori o odnosima u školskom okružju, prvo što nam padne na pamet jest odnos na relaciji učenik - učitelj. Međutim, u posljednje vrijeme sve veću pozornost pridajemo i ostalim međuljudskim odnosima u odgojno-obrazovnom procesu pa tako i međuvršnjačkim odnosima. Za djecu i mlade međuvršnjački odnosi zaslužni su za visoku ili nisku razinu zadovoljstva i sreće, ovisno o tome kakvi su. Nedostatak ili trajne teškoće u prijateljskim odnosima mogu se reflektirati na uspjeh učenika, usvajanje nastavnih sadržaja, sliku učenika o sebi, socijalni status i socijalni uspjeh (Kolak, Markić, 2020). Pripadanje vršnjačkoj grupi svakome od nas predstavlja važnu ulogu u životu, pogotovo u školskom razdoblju. Upravo zbog izraženosti potrebe za pripadanjem može doći do posljedica kao što su strah od ismijavanja i sklonost konformiranju, socijalna anksioznost i padanje pod utjecaj vršnjačkog pritiska (Lebedina Manzoni, 2016). Osim potrebe za pripadanjem, učenicima je iznimno važan i njihov status u razrednom odjelu pa će tako spoznaja o razini prihvaćenosti pojedinca u razrednom odjelu rezultirati njegovim zadovoljstvom ili nezadovoljstvom (Kolak, 2013). Budući da je učitelj svakodnevno u neposrednom kontaktu s učenicima, njegova glavna uloga je prepoznavanje raznih problema koji se javljaju ili bi se mogli pojaviti i adekvatno reagiranje u vidu poduzimanja akcija jer učitelj koji potiče na suradnju, nenasilno rješavanje sukoba, potiče pozitivne međuljudske odnose, definira jasna pravila ponašanja – na indirektan način potiče razvoj pozitivnih modela socijalnog ophođenja (Markuš, 2009).

Kako bismo znali kako organizirati rad i koje akcije poduzeti u odgojno-obrazovnom radu, važno je znati kakva je struktura i hijerarhija socijalnih odnosa u razrednim odjelima (Kolak, 2013). Jasan uvid u to možemo dobiti korištenjem sociometrijskog testa o kojem ću nešto više kasnije govoriti.

Razvoj pozitivnih međuvršnjačkih odnosa ne može se banalizirati i svesti na jednu aktivnost. To je proces koji se postupno postiže radom na sebi uz pomoć drugih i to kroz stvaranje vlastitog identiteta, razvoja komunikacijskih vještina i sposobnosti reguliranja emocija, razvoja tolerancije prema drugima, sposobnosti nenasilnog rješavanja sukoba i sposobnosti suradnje i timskog rada. Prvi dio ovog rada se odnosi na teorijski pregled teme i definiranje glavnih

pojmovna bitnih za drugi dio rada u kojem analiziram postojeće pedagoške radionice s obzirom na njihovu tematiku.

2. Hijerarhija socijalnih odnosa u razrednom odjelu

Za naše društvo karakteristično je postojanje hijerarhijskih struktura, odnosno uočljivih društvenih skupina koje su prema određenim čimbenicima rangirane jedna iznad druge. Spomenuti čimbenici su primjerice politički, ekonomski ili socijalni status pojedinca (Kolak, 2010). Među pripadnicima pojedinih skupina postoje brojne međusobne sličnosti i razlike koje se odnose na dijeljene interese, mišljenja te zajednički identitet i životni stil. Upravo ove karakteristike su ono što povezuje pojedince unutar jedne iste skupine u zajednicu i ujedno je odvaja od ostalih skupina (Kolak, 2010). Istovremeno pripadnici unutar svake skupine stvaraju vlastite individualne identitete temeljem kojih se opet razlikuju od ostatka pojedinaca unutar svoje skupine (Gould, 2011; prema Žalac, 2019). Isto je primjenjivo i na odnose u školi, konkretnije u odnosima među vršnjacima u razrednim odjelima koje u isto vrijeme međusobno povezuju određene slične karakteristike ali ih i razdvajaju određene različitosti.

Kada govorimo o razlikama koje se javljaju među ljudima javljaju se dva pojma koja je potrebno razlikovati, a to su društvena stratifikacija i društvena diferencijacija. Društvena stratifikacija odnosi se na razlike među ljudima obzirom na pripadnost određenom društvenom sloju. Društvena diferencijacija se pak odnosi na razlike među ljudima obzirom na njihove mnogobrojne osobine (Kuvačić, 2008; prema Kolak, 2010).

Obzirom na temu ovog rada usmjerit ćemo se na školu, koja premda se može promatrati i kao jedna zajednica, također čini svojevrsno društvo u malom. Upravo je škola jedna od prvih institucionalnih forma uvođenja učenika u društvo. Unutar nje pronalazimo sve dimenzije osnovne strukture društva – strukturu moći, komunikacijsku strukturu, afektivnu ili sociometrijsku strukturu, strukturu prestiža te vertikalnu i horizontalnu strukturu (Mušanović, 1993; prema Kolak 2010). Unutar škole također prepoznajemo i društvenu diferencijaciju u vidu različitih pedagoških i didaktičkih načela te društvenu stratifikaciju u vidu školskog i razrednog ozračja (Kolak, 2010).

Ove različite (pod)strukture unutar strukture društva, objašnjavaju odnose među članovima društva na različitim razinama. Sociometrijska struktura podrazumijeva odnose

privlačnosti, odnosno simpatije i antipatije među učenicima, kojima se iskazuje opće ozračje u razrednom odjelu kao pokazatelj kohezivnosti razrednog odjela (Kolpak, 2010). Jednostavnije rečeno, sociometrijska struktura podrazumijeva razinu sviđanja među učenicima. Što je razina sviđanja, odnosno simpatije među učenicima veća, to je razredni odjel kohezivniji, a što je razredni odjel kohezivniji, to su njegovi pripadnici (učenici) zadovoljniji i uspješniji.

Vertikalnu strukturu čine odnosi među članovima koji se nalaze na različitim hijerarhijskim razinama, primjerice odnosi između ravnatelja, učitelja i učenika, dok horizontalnu strukturu čine odnosi članova na istim ili sličnim hijerarhijskim položajima, primjerice učenici u razrednom odjelu. Za potrebe ovoga rada usmjerit ćemo se na horizontalnu strukturu, odnosno na odnose među učenicima u razrednom odjelu.

Jednako kao i škola, razredni odjel također možemo promatrati kao svojevrsno društvo u malome obzirom da zadovoljava potrebne kriterije različitih dimenzija društvene strukture. Obzirom na to možemo primijetiti vertikalne hijerarhijske strukture koje se pojavljuju unutar pojedinačnog razrednog odjela, primjerice, unutar razrednog odjela mogu postojati učenici koji se smatraju "superiornijima" u odnosu na druge učenike temeljem određenih osobina. Ove osobine mogu biti ekstrovertiranost, razvijenije socijalne kompetencije, bolji školski uspjeh i sl. Obzirom na ove osobine ti učenici postavljaju se na višu hijerarhijsku razinu u usporedbi s ostalim učenicima koji temeljem istih čine većinu te u usporedbi s učenicima koji su temeljem nekih svojih osobina stavljeni na nižu hijerarhijsku razinu ili su u potpunosti odbačeni od drugih.

Sukladno ovomu u kontekstu društvene hijerarhije spominje se još jedan pojam – teorija elita. Prema teoriji elita postoje dvije glavne skupine koje čine svako društvo, mase koje predstavljaju većinu i elite koje predstavljaju manjinu (Bedečković i sur., 2009). Pojam elite označava izabrane ljude, „kremu“ nekog društva (Klaić, 1990; prema Kolpak, 2010). Prisustvo ovih dviju skupina vidljivo je i u razrednom odjelu gdje elitu čine učenici koji su izabrani i u nečemu najbolji i superiorniji (Bedečković i sur., 2009) i oni značajno utječu na socijalnu strukturu razrednog odjela (Kolpak, 2010). Istraživanja pokazuju kako razrednu elitu - učenike koji su izabrani kao najbolji u nečemu, uglavnom čine daroviti učenici (Bedečković i sur., 2009), učenici s dobrim školskim uspjehom, uspjehom u sportskim aktivnostima, inteligentniji i fizički atraktivniji učenici (Simel i sur., 2010).

3. Međuvršnjački odnosi unutar razrednog odjela

Već od samog rođenja u čovjeku postoji potreba za okruživanjem i povezivanjem s drugim ljudima kako bi zadovoljio svoje fiziološke, emocionalne i socijalne potrebe. Naš život satkan je od interakcija s drugim ljudima, a odnosi s drugima prožimaju našu svakodnevnicu te stoga imaju izuzetno značajan utjecaj na život svakog pojedinca. Čovjek živi i odrasta u zajednici s drugim ljudima i jedno je od rijetkih ako ne i jedino biće koje se ne zadovoljava samo pukim opstankom (Žalac, 2019). Važnost ljudskih odnosa uočio je već Platon koji ističe da se „čovjek čovjeku pokazuje kao najveća potreba“ (Akrap, 2015; prema Bilić, 2016) dok Aspelin (2014, prema Bilić, 2016) navodi kako su ljudi društvena bića koja postoje u odnosima, proizvod su tih odnosa i preko njih se realiziraju.

Ovisno o tome kakvi su međuljudski odnosi utječu na zadovoljstvo životom i izgradnju slike o sebi, obogaćuju nas, povezuju, utječu na osjećaj dobrobiti, sreće i životnog zadovoljstva. Istovremeno, oni mogu biti i izvor intenzivne tuge, nezadovoljstva i smanjenja predanosti u svakodnevnom životu (Lebedina Manzoni, 2016). Gergen (2006; prema Bilić, 2016) govori o čovjeku kao relacijskom biću, odnosno biću koje se konstruira preko relacijskih procesa i stalno postoji u njima, a sve značajno što stvara rezultat je suradnje s drugima.

Kada govorimo o odnosima u školskom okruženju, prva asocijacija je odnos učenika i učitelja. Međutim, u posljednje vrijeme sve veća pozornost pridaje se i ostalim međuljudskim odnosima u odgojno-obrazovnom procesu. Konstantno smo okruženi drugim ljudima pogotovo za vrijeme školovanja kada učenici provedu po nekoliko sati svakog radnog dana u neposrednom kontaktu s vršnjacima. Upravo za vrijeme školovanja su međuvršnjački odnosi od velike važnosti i imaju značajan utjecaj na život svakog pojedinca. Stoga ne iznenađuje činjenica da su jedan od gore spomenutih odnosa koji dobivaju sve više pozornosti i međuvršnjački odnosi među učenicima.

3.1. Vršnjačka skupina

Prema Mušanović (1993), skupina ili grupa je skup osoba povezanih nekim interesom, usmjerenih prema nekom cilju ili sadržaju, a do kojeg dolaze zajedničkim aktivnostima kroz koje utječu jedni na druge. Skupina dakle nije samo puki skup pojedinaca. Ona je proces u kojem zadovoljavamo različite vlastite, ali i društvene potrebe, dok u isto vrijeme razvijamo i nove potrebe. Osim zadovoljavanja potreba, skupinu odlikuje postojanje zajedničkih zadataka i cilja koji se postiže aktivnostima unutar skupine te kohezivnošću skupine koju odlikuje motiviranost članova za ostvarivanje zadataka i postizanje cilja, njihova angažiranost, lojalnost skupini i poistovjećivanje sa skupinom (Mušanović, 1993).

Kada pojedinac pripada nekoj skupini preuzima određene norme, stavove te odgovornosti i obveze koje istoj pripadaju. Istovremeno se pojedincu stvara osjećaj pripadnosti, razumijevanja i sigurnosti jer se nalazi u skupini kojoj doprinosi, koja ga prihvaća i unutar koje se druži i stvara odnose, bira i biran je od strane drugih.

Skupine se mogu podijeliti na nestrukturirane i strukturirane skupine. Nestrukturirane skupine su publike, mase i skupine oformljenje u svrhu socijalnih pokreta odnosno različite skupine ljudi oformljene zbog nekog zajedničkog cilja ili interesa na određeno vrijeme na nekom mjestu. Strukturirane skupine su skupine unutar kojih svaki član ima jasnu ulogu koje je svjestan a vezana je uz određene zadatke i ciljeve te skupine. Unutar nje svaki pojedinac zauzima određeni položaj (funkciju) i usklađuje odnose s drugima unutar iste (Mušanović, 1993). Unutar ove podjele postoji i još jedan pojam odnosno podvrsta strukturiranih skupina, a to je mala skupina. Malu skupinu odlikuje ograničen broj članova koji su u direktnom kontaktu te imaju zajednički cilj koji ostvaruju neposrednim interakcijama i neposredno utječu jedni na druge (Mušanović, 1993).

Unutar ovih malih skupina također postoje podvrste, a najznačajnija za ovaj rad te ujedno ona na koju će se radi fokusirati jesu skupine vršnjaka (skupina koju čine članovi jednake dobi). U ovu podvrstu skupine pripadaju i razredni odjeli. Vršnjačke skupine imaju direktan i snažan utjecaj na školski život učenika, njihovo učenje. Poznavanje odlika i funkcioniranja unutar skupine od iznimne je važnosti za nastavnike i ostale sudionike odgojno obrazovnog procesa kako bi savjetodavni i odgojno-obrazovni rad s učenicima bio moguć (Mušanović, 1993).

Već u periodu poslije završetka ranog djetinjstva djeca počinju uspostavljati intenzivnije socijalne kontakte izvan obitelji. Ovaj proces ponajviše se odvija u školi. U ovom periodu utjecaj

vršnjaka počinje snažnije utjecati na njihovo ponašanje, odnosno na njihov socijalni, intelektualni, moralni i emocionalni razvoj (Kolpak, 2010). Neovisno o uzrastu, bilo da govorimo o adolescentima ili učenicima osnovnoškolske dobi, uz obitelj i školu značajnu ulogu u životu zauzima članstvo u vršnjačkim skupinama. Ove tri komponente imaju podjednak utjecaj na razvoj pojedinca (Mijatović, 1999; prema Kolpak, 2010).

Kako bismo mogli bolje razumjeti utjecaj i odnose unutar vršnjačkih skupina, važno je poznavati značenje i samu definiciju vršnjačke skupine. Vršnjačka skupina je skupina osoba ujednačene dobi, socijalnog statusa i interesa te je prema tome vrlo važna u svim oblicima razvijanja odnosa, komunikacije i socijalizacije. Unutar vršnjačkih skupina mogu se stvoriti takozvane dijade - najboljih prijatelja, male grupe bliskih prijatelja ili parova ali i skupine u kojima nema prijateljskih odnosa (Bouillet, 2010; prema Bičanić, 2019). Iz ove definicije vidljiva je kompleksnost odnosa koji se oformljavaju unutar vršnjačkih skupina kao što su razredni odjeli, što nije začuđujuće obzirom da manje skupine tvori i manji broj članova što povećava broj interakcija među istima. Ovakvi odnosi impliciraju snažan utjecaj koji vršnjaci unutar jedne skupine mogu imati na pojedinca, stoga ne iznenađuje što ih se izjednačava s utjecajem koji na pojedinca imaju članovi obitelji te školska zajednica.

U ljudskoj je prirodi da teži povezivanju sa „sebi sličnima“ i da pronađe svoje mjesto u zajednici, a to ostvaruje kroz pripadanje određenoj skupini s čijim pripadnicima dijeli interese i/ili određene karakteristike. Kroz prošlost je upravo ta težnja za pripadanjem i povezivanjem u skupine ljudi sa sličnim interesima bila od presudne važnosti za preživljavanje. Danas ipak ne govorimo više o surovom preživljavanju u jednakom smislu koji je imalo kroz povijest ali možemo još uvijek govoriti o preživljavanju u vidu adekvatnog psihološkog razvoja pojedinca.

Stvaranjem odnosa unutar vršnjačke skupine dijete stječe i razvija socijalne vještine kroz proces socijalizacije, a način na koji se uspije povezati s drugim pojedincima unutar skupine i stupanj uspješnosti ostvarivanja odnosa unutar iste reflektira se na stupanj unutarnjeg zadovoljstva i ostvarenja u socijalnom aspektu kao i na formiranje slike o sebi.

3.2. Socijalizacija kao bitan aspekt međuvršnjačkih odnosa

Prema definiciji Raboteg-Šarić (1999) socijalizacija je „proces tijekom kojeg ljudi stječu stavove i vrednote određene kulture te uče ponašanja koja se smatraju prikladnima za pojedince, članove određenog društva“.

Kroz proces socijalizacije dijete postaje prihvaćen član društva kojemu pripada, osoba koja se ponaša na prihvatljiv način, poznavajući jezik, potrebne vještine, dijeleći vjerovanja i stavove“ (Klarin, 2006, prema Huklek, 2017, 6). Unutar vršnjačkih skupina dijete se uči i prilagođava određenim društvenim normama ponašanja, ponašanju u vršnjačkoj skupini, kompromisima i suradnji s drugim članovima skupine, poštovanju postavljenih granica, poštivanju pravila te nošenju s porazom i pobjedom te upoznaje pojam empatije. Vršnjačka skupina na neki način je prvi doticaj djeteta s malom skupinom van obitelji a koja uključuje prisne odnose s pojedincima, pripadnicima skupine koje dijete samo bira. Iz ovog razloga "svijet" vršnjaka vrlo je važno i kompleksno socijalno okruženje unutar kojega dijete živi i razvija se. Unutar ovakvih skupina dijete se također emocionalno razvija te kroz proces socijalizacije uči socijalna umijeća nužna za pozitivnu i djelotvornu suradnju sa okolinom u kojoj živi (Huklek, 2017). Nedostatak prijateljskih odnosa ili poteškoće u odnosima formiranim unutar vršnjačkih skupina nerijetko su povezani s brojnim internaliziranim problemima poput usamljenosti, depresije, anksioznosti ali i s problemima vezanim uz fizičko zdravlje kao i problemima u savladavanju školskoga gradiva (Lebedina Manzoni, 2016).

U području vršnjačkih odnosa postoje brojne teorije koje se bave istraživanjem tog fenomena. Među značajnijima se ističu teorije Kholberga i Piageta koje ističu da se iz kognitivnog sukoba s vršnjacima razvija sposobnost uvažavanja tuđeg mišljenja (Vizek-Vidović i sur., 2003; prema Kolak, 2010), Vigotskijeva teorija koja naglašava poučavajuću ulogu kompetentnijih vršnjaka te model Bukowskog i Hoze koji razlikuje dvije razine socijalnih interakcija. Prva razina podrazumijeva popularnost kao odraz odnosa vršnjaka prema pojedinom učeniku, dok druga razina podrazumijeva dvosmjernan odnos koji je odraz iskustva između dvaju pojedinaca - prijateljstvo. Obje razine utječu na samopoštovanje, društvenost i altruizam, a njihovo je razlikovanje u skladu s motivacijom djeteta za zadovoljenje različitih socijalnih potreba (Lebedina Manzoni, 2016).

Odnosi u razrednom odjelu snažno utječu na kvalitetu ukupnih odnosa sudionika odgojno obrazovnog procesa, odnosno na razrednu klimu (Bedeković i sur., 2009). Na tu kvalitetu utječe odnos učitelja prema učenicima, ali i međusobni odnosi učenika, kao i uloga i

status koji pojedini učenik ima u razrednom odjelu (Matijević, Bognar, 1993; prema Bedeković i sur., 2009). Kvaliteta vršnjačkih odnosa u razrednom odjeljenju ima velik utjecaj na zadovoljstvo učenika. Ukoliko ti odnosi ispunjavaju učenike, njihovo ponašanje će biti pod pozitivnim utjecajem i motivirano na aktivnost i pritom će se zadovoljiti potrebe za sigurnošću, ljubavlju, pripadanjem, potrebe za poštovanjem i samoostvarenjem te fiziološke potrebe (Buljubašić-Kuzmanović, 2010; prema Taslak, 2019).

Struktura svake pa tako i vršnjačke skupine jest sustav položaja i uloga u skupini. Položaji su funkcije koje član mora ostvarivati ili zadaci koje moraju izvršavati da bi skupina dosegla cilj radi kojeg postoji (ravnatelj, razrednik...), dok je uloga zahtijevano ponašanje u vezi s obnašanjem određenog položaja i uključuje prava, obveze, standardne postupke ponašanja i određene stavove (primjerice dijete, odrasli, nastavnik, učenik) (Mušanović, 1993).

Uloge dalje dijelimo na propisane, izvršavane, opažene i vjerojatne uloge (Mušanović, 1993). Propisane uloge su one koje se odnose na zahtijevano, predviđeno ponašanje za koje se normom utvrđuje da je optimalno. Izvršavane uloge se odnose na ponašanja koja članovi pokazuju u konkretnoj skupini, a ovise o raznim čimbenicima poput predviđenih položaja i propisanih uloga, osobnosti članova, kulturi i očekivanjima skupine. Opažene uloge su ponašanja članova kako ih opaža skupina (skupina može ne primijetiti trud koji pojedinac ulaže, a isto tako može određena ponašanja i „glumu“ percipirati kao trud, a da to nije). Vjerojatne uloge su skup pretpostavki o ponašanju članova skupine na nekom položaju (Mušanović, 1993).

4. Sociometrijski status učenika u razrednom odjelu

Međuljudski odnosi su jedan od osnovnih sadržaja odgojno-obrazovnog procesa i važno je znati kakva je struktura i hijerarhija socijalnih odnosa u razrednim odjelima (Kolak, 2013).

Sociometrijska struktura razrednog odjela podrazumijeva strukturu afektivnih odnosa među članovima razrednog odjela, odnosno odnose privlačnosti (simpatije-antipatije) kojim se iskazuje opće ozračje u razrednom odjelu kao pokazatelj kohezivnosti razrednog odjela (...) (Kolak, 2010, str. 244).

Sociometrijski status učenika označava njegov položaj u razredu određen količinom pozitivnog i negativnog biranja usmjerenog prema njemu od strane ostalih vršnjaka u razrednom odjelu. Sociometrijski status pojedinca, odnosno njegov stvarni položaj unutar grupe

određuje se pomoću sociometrijskog postupka koji se zasniva na dva glavna odnosa među pojedincima: izbor i odbijanje.

Sociometrija je istraživačka tehnika koja se bavi istraživanjem i mjerenjem socijalnih odnosa, grupne dinamike i socijalnog statusa pojedinca unutar grupe (Bičanić, 2019). Sociometrijskim postupkom se mogu ispitati sociometrijski status učenika u razredu, odnosi unutar grupe te stupanj kohezivnosti ili integriranosti grupe (Kolak, 2010). Pritom se primjenjuju različite sociometrijske tehnike (Kolak, 2010). Tehnikom imenovanja se od učenika traži da imenuje vršnjake prema ponuđenim pozitivnim (npr. „S kime bi najradije sjedio u klupi?“) ili negativnim kriterijima (npr. „S kime bi ne bi želio sjediti u klupi?“). Tehnikom rangiranja se od učenika traži da prema zadanom kriteriju rangira ostale učenike u razredu, a tehnikom usporedbe parova da u ponuđenim parovima odabere onog tko mu se više sviđa (Kolak, 2010). Nakon provedenog sociometrijskog postupka i obrade podataka, dobiveni rezultati se mogu interpretirati pomoću Coiove klasifikacije koja razlikuje pet kategorija učenika s obzirom na status u grupi. To su popularan, odbačen, zanemaren, kontroverzan i prosječan učenik (Klarin, 2006; prema Kolak, 2010). Ostali autori (MacDonald, 1991; Legault, 1993; Torrey i sur., 1996; prema Kolak, 2010) navode četiri kategorije učenika s obzirom na stupanj preferencije, odnosno odbijanja od strane vršnjaka, a to su odbačen, izoliran, kontroverzan i učenik zvijezda. Odbačen je onaj koji ima puno negativnih nominacija, izoliran je onaj učenik koji ima malo i pozitivnih i negativnih nominacija, kontroverzan je onaj koji ima puno i pozitivnih i negativnih nominacija, a učenik zvijezda je onaj učenik koji ima puno pozitivnih nominacija. Navedene kategorije učenika se vrlo lako mogu prepoznati na sociogramu.

Rezultati sociometrije omogućuju otkrivanje stavova pojedinih učenika prema drugima, otkrivanje statusa učenika i razumijevanje grupe kao cjeline (Jurić, 2004, prema Taslak, 2019). Za djecu i mlade međuvršnjački odnosi zaslužni su za visoku ili nisku razinu zadovoljstva i sreće, ovisno o tome kakvi su. Pripadanje vršnjačkoj grupi svakome od nas predstavlja važnu ulogu u životu, a u djetinjstvu i adolescenciji je ta potreba za pripadanjem izraženija (Lebedina Manzoni, 2016). Upravo zbog izraženosti te potrebe može doći do posljedica kao što su strah od ismijavanja i sklonost konformiranju, socijalna anksioznost i padanje pod utjecaj vršnjačkog pritiska (Lebedina Manzoni, 2016).

Učenicima je važan njihov status u razrednom odjelu, a spoznaja da su učenici prihvaćeni čini zadovoljnima sve subjekte odgojno-obrazovnog procesa (Kolak, 2013).

Jedna od najpoznatijih periodizacija socijalnih odnosa je Selmanova (prema Graham i sur., 2009) koja vršnjačke odnose promatra na pet razina. Prvu razinu predstavlja egoistična faza najranijeg djetinjstva. Potom vršnjačke odnose čini razina koju obilježuje razumijevanje tuđih osjećaja i karakteristična je za predškolsku dob. Treću razinu predstavlja rana školska dob koja je obilježena reciprocitetom. Učenici prijateljstvo promatraju kao uzajamni odnos uz postojanje povjerenja, tolerancije i spremnosti na pomoć. Sljedeća je razina specifična za srednje i kasno djetinjstvo pri čemu intimnost postaje važna osobina prijateljskih odnosa. Posljednja se razina odnosi na adolescentsku dob koju obilježuje ravnoteža prijateljstva i uzajamnosti te individualnosti (Graham i sur., 2009). Poteškoće koje se mogu javiti u ovoj sferi socijalnih iskustava (popularnosti i prijateljstva) mogu uzrokovati anksioznost i socijalnu izolaciju. Istraživanja potvrđuju hipotezu o izravnoj vezi između kvalitete vršnjačkih odnosa i razvoja dječje osobnosti, socijalnog ponašanja i kognitivnog razvoja (Ladd, 1989; prema Klarin, 2006) i naš život je satkan od interakcija s drugim ljudima pa tako te interakcije imaju izuzetno značajan utjecaj na život svakog pojedinca.

5. Socijalna kompetencija

Pojedinci dobrih socijalnih vještina i pozitivnih osobnosti ostvaruju više pozitivnih interakcija s vršnjacima i učiteljima te time češće dolaze u situacije koje mogu povećati njihovu razinu zadovoljstva (Gilman i sur., 2008; prema Lebedina Manzoni, 2016).

Socijalna kompetencija se definira kao ujedinjavanje osobnih znanja i vještina koje posjedujemo kako bismo se što bolje snalazili u različitim situacijama, izazovima i izborima. Bitno je razlikovati socijalnu kompetenciju od socijalnih vještina budući da su socijalne vještine specifična ponašanja pojedinca dok je socijalna kompetencija način na koji osoba koristi već ranije spomenute vještine (Jurčević Lozančić, 2011.; prema Kožul, 2018).

Kada je u pitanju socijalna kompetencija djece najčešće se govori o sposobnosti pojedinca u iniciranju i održavanju zadovoljavajućih, recipročnih odnosa s vršnjacima (Katz, McClellan, 1999). Socijalno kompetentno dijete odlikuju sposobnosti poput suradnje s vršnjacima, ulazak u grupu, iniciranje igre i prosocijalna ponašanja poput prijateljstva, smijeha/veselja, prihvaćanja vršnjačkih normi i jasna komunikacija (Kranželić i Bašić, 2008, str. 2; prema Kožul, 2018). Isto tako, "socijalno kompetentna djeca usklađuju svoje ponašanje s tuđim tako što nalaze

zajednički jezik, razmjenjuju informacije i ispituju sličnosti i razlike u skladu s naučenim prosocijalnim vještinama” (Brajša-Žganec, 2003, str. 25; prema Kožul, 2018, str. 3).

Waters i Sroufe (1983, str. 80; prema Katz, McClellan, 1999, str. 25) kompetentnog pojedinca definiraju kao osobu koja je sposobna iskoristiti poticaje iz okoline za stvaranje dobrih razvojnih rezultata koji mu omogućuju zadovoljavajuće i kompetentno sudjelovanje u grupama kojima pripada. Također, isti autori tvrde da su socijalno kompetentna djeca ona koja unapređuju osobnu kompetenciju kroz upuštanje u zadovoljavajuće interakcije i aktivnosti s odraslima, ali i vršnjacima (Katz, McClellan, 1999).

5.1. Aspekti socijalne kompetencije – popularnost i prijateljstvo

Djeca socijalnu kompetenciju počinju razvijati od prvoga dana u neposrednoj interakciji s majkom (Šušak, 2016). Obitelj, odnosno interakcija između roditelja i djeteta je jedan od temelja socijalnog razvoja djeteta. Roditelj svojim stilom odgoja, pozitivnim roditeljstvom, ljubavlju i brigom poticajno djeluje na dijete te ga oblikuje kao samopouzdanu, samosvjesnu (Šušak, 2016) i samostalnu osobu što kasnije olakšava djetetovu interakciju s drugim osobama iz njegove okoline. Odrastanjem djeca sve više vremena provode u interakciji s vršnjacima u školi pa se tako ti odnosi definiraju kroz dva aspekta socijalne kompetencije: vršnjački status (popularnost) i prijateljstvo. Vršnjački status, odnosno popularnost, je jednosmjernan odnos koji mjeri razinu prihvaćanja ili odbacivanja od strane vršnjaka dok je prijateljstvo definirano kao dijadski odnos koji pretpostavlja uzajamni odabir dvoje djece (Katz, McClellan, 1999).

Budući da popularnost i prijateljstvo ne dolaze nužno u paru, moguće je da dijete bude prihvaćeno od strane grupe, odnosno popularno, a da pritom ne razvije prijateljstva. Isto tako, dijete može održavati jedno ili više prijateljstava, a pritom biti nepopularno (Katz, McClellan, 1999). Važno je napomenuti da prijateljstvo, više nego popularnost, pojačava kvalitetu življenja i pozitivno utječe na mentalno zdravlje stoga je bitno obratiti pozornost na djetetovu sposobnost stvaranja bliskih i uzajamnih odnosa te na njihovu kvalitetu, a ne na kvantitetu (Katz, McClellan, 1999).

5.2. Sastavnice socijalne kompetencije

Socijalna kompetencija se najviše razvija u interakciji s drugima, stoga je potrebo razvijati određene sastavnice socijalne kompetencije. Prema autoricama Katz i McClellan

(1999) to su regulacija emocija, socijalna znanja i socijalno razumijevanje, socijalna umijeća te socijalne dispozicije.

Regulacija emocija se odnosi na sposobnost reagiranja na određene situacije na socijalno prihvatljiv, fleksibilan i spontan način, ali i na sposobnost odgode spontanijih reakcija kada je to potrebno (Katz, McClellan, 1999). Dijete uči kako regulirati svoje emocije još od ranog djetinjstva kroz interakciju s članovima obitelji - uči modificirati svoje emocije, kako se nositi s frustracijama, prepoznati opasnost, uživati u drugima i prevladati strah (Brajša-Žganec, 2003, prema Hećimović, 2018). Razvoj tih sposobnosti kasnije doprinosi razvoju vršnjačkog statusa i prijateljstva.

Socijalna znanja se odnose na poznavanje normi i pravila društva kojem pojedinac pripada, kao i ovladavanje jezikom kojim se vršnjaci služe kako bi mogao sudjelovati u interakciji i aktivnostima s njima, a socijalno razumijevanje se odnosi na razumijevanje tuđih osjećaja, sposobnost za komunikaciju i suradnju, prihvaćanje kompromisa, empatiju, pregovaranje, sudjelovanje u raspravi itd.

Socijalna umijeća se odnose na načine na koje dijete pristupa i komunicira s drugima, način na koji rješava sukobe, spremnost na suradnju i sl. (Brajša-Žganec, 2003; prema Ključević, 2008). Kao što je već ranije spomenuto, socijalno kompetentna djeca usklađuju svoja ponašanja na način da pronalaze zajednički jezik, razmjenjuju informacije i ispituju sličnosti i razlike.

Socijalne dispozicije su trajne navike ili karakteristični načini reagiranja na iskustva u različitim situacijama. To uključuje ponašanja bez prisile nad kojima postoji određena svjesna kontrola, poput kreativnosti, radoznalosti, pristupačnosti i svadljivosti (Katz, McClellan, 1999; prema Hećimović, 2018).

5.3. Razvoj socijalnih kompetencija u školskom okružju

Uz sve veći napredak svijeta i svega oko nas, pojavila se i veća potreba za definiranjem temeljnih, odnosno ključnih kompetencija koje bi putem obrazovanja trebalo proučavati i razvijati. Europska komisija je 2001. godine ponudila konceptualni okvir koji je s vremenom dobio status europskog referentnog okvira za integriranje temeljnih kompetencija u nacionalne kurikulume (Markuš, 2009). Identificirano je osam područja temeljnih kompetencija: komuniciranje na materinskom jeziku, komuniciranje na stranim jezicima, matematičke, prirodoslovne i znanstveno-tehnološke kompetencije, informacijsko-komunikacijske

kompetencije, sposobnost učenja (cjeloživotno učenje), interpersonalne, građanske, međukulturalne i socijalne kompetencije, poduzetničke kompetencije te kulturalna ekspresija (Markuš, 2009). Drugi pokušaj definiranja temeljnih kompetencija je OECD-ov projekt DeSeCo (The Definition and Selection of Competencies) iz 1997. godine koji je ponudio 3 opće kategorije kompetencija: interaktivno korištenje različitim kognitivnim, sociokulturalnim i fizičkim alatima, autonomno djelovanje (sposobnost pojedinca za preuzimanje odgovornosti, razumijevanja konteksta u kojem živi, postavljanje ciljeva, granica i ostvarivanje vlastitih potreba) te socijalna interakcija u heterogenim skupinama (sposobnost pojedinca da surađuje s drugima i dobro upravlja međuljudskim odnosima – ova skupina dijeli obilježja sa socijalnim kompetencijama i socijalnim vještinama) (The Definition and Selection of Key Competencies, 2001, prema Markuš, 2009). Iz navedenog je vidljivo da oba referentna okvira uvrštavaju socijalne kompetencije na popis temeljnih, ključnih kompetencija važnih za uspješan život i rad u suvremenom društvu te je od iznimne važnosti razvijati socijalne kompetencije u okviru obrazovanja.

Prilikom strukturiranja hrvatskog nacionalnog kurikuluma, Markuš (2009) ističe potrebu za prijelazom sa tradicionalnog, predmetnog kurikuluma koji naglasak stavlja na detaljnu obradu sadržaja koji se proučavaju u okviru pojedinih predmeta, na suvremeni kurikulum koji bi stavio naglasak na razvoj gore navedenih temeljnih kompetencija i evaluaciju usvojenosti i razvijenosti istih.

Nadalje, Markuš (2009) ističe i kako se razvoj socijalne kompetentnosti ne može banalizirati i svesti na puku izoliranu aktivnost ili lekciju koju učenici trebaju usvojiti. Razvoj socijalne kompetentnosti je proces koji se odvija postepeno i sastavni je dio svake aktivnosti koja se odvija u školskom okruženju (Markuš, 2009). Jedan od osnovnih koraka u kreiranju poticajne okoline za učenje socijalnih vještina je fizički izgled obrazovne okoline. Uređenje se prilagođava dobi učenika i ciljanim socijalnim vještinama čiji se razvoj želi potaknuti pa tako učitelji rasporedom klupa i stolaca mogu omogućiti rad u malim grupama ili stvoriti male centre unutar razreda, poput male knjižnice, kutka za igru ili kutka za odmor čime će djeci olakšati pozitivnu interakciju i potaknuti razvoj interpersonalnih vještina (Markuš, 2009). Također, važnu ulogu imaju i osobine učitelja i njegov odnos prema učenicima i drugim odraslim ljudima. Veliki dio učenja se odvija po modelu stoga je od velike važnosti da učitelj svojim ponašanjem pruži pozitivan primjer učenicima. Učitelj koji potiče na suradnju, nenasilno rješavanje sukoba, potiče pozitivne međuljudske odnose, definira jasna pravila ponašanja – na indirektan način potiče razvoj pozitivnih modela socijalnog ophođenja (Markuš, 2009).

Osim fizičkog izgleda okoline i učiteljevih osobina, razvoju socijalnih kompetencija doprinose i unaprijed osmišljene i planirane aktivnosti poput grupne rasprave, igranja uloga ili simuliranja situacija iz svakodnevnog života (Markuš, 2009). Kako bi se ostvario puni potencijal planiranih aktivnosti i kako bi se ostvarili ciljevi zbog kojih su osmišljene, one moraju biti dobro strukturirane, unaprijed definirane i prilagođene uzrastu i dinamici grupe. Učiteljeva uloga je nadzor i moderiranje u skladu s prethodno definiranim ciljevima tih aktivnosti, a svojim primjerom pokazuje učenicima poželjno ponašanje, potiče ih da ga imitiraju, osigurava uvjete za uvježbavanje i primjenu i pruža im povratnu informaciju (Han i Kemple, 2006, prema Markuš, 2009). Planirane aktivnosti učitelji mogu provesti putem pedagoških radionica budući da one pružaju mogućnost iskustvenog i suradničkog učenja u opuštenom razrednom ozračju (Bičanić, 2019).

6. Pedagoška radionica – učiteljev suradnik

U svom odgojno-obrazovnom radu, učitelji posežu za raznim metodama i oblicima rada koji im uvelike olakšavaju i unaprjeđuju njihovo djelovanje. Jedna od njih je i pedagoška radionica koja, ukoliko je primjerena i prilagođena uzrastu i potrebama razrednog odjela, može na zanimljiv i ugodan način ostvariti svoju svrhu.

Radionica je naziv za specifičan oblik grupne interakcije čije je glavno obilježje kružna komunikacija, odnosno dijeljenje iskustava među sudionicima smještenima na način da svatko vidi svakoga, a svrha pedagoških radionica je utemeljena upravo na samom procesu, a ne na njihovom konačnom ishodu i rezultatima (Uzelac i sur, 1994) Pedagoške radionice učenicima pružaju mogućnost iskustvenog i suradničkog učenja (o sebi, drugima i svijetu) u opuštenom razrednom ozračju (Bičanić, 2019), a svrha pedagoške radionice je utemeljena upravo na samom procesu, a ne na njihovom konačnom ishodu i rezultatima (Uzelac i sur, 1994)

Iskustveno učenje podrazumijeva kreiranje situacija u kojima dijete putem igre, simulacije i akcije doživljava određene sadržaje metodom „vlastite kože“ (Uzelac i sur, 1994). Tako dijete

u kontroliranom i sigurnom okruženju može doživjeti situacije s kojima se dosada nije susretalo i pružena mu je prilika da bez rizika odgovori na njih i na „vlastitoj koži“ osjeti rezultate svojih odgovora na te podražaje i dođe do rješenja situacije koja je pred njega stavljena.

Svaka pedagoška radionica ima određene etape. Prva etapa je predstavljanje i govorenje o sebi i služi za uspostavljanje kontakta između voditelja i sudionika, ali i sudionika međusobno. Isto tako, postiže se određeni terapijski efekt zbog ljudske potrebe da govore o sebi, svojim osjećanjima, potrebama, dilemama, a iz takvog razgovora u kojem se svi osjećaju prihvaćeno i sigurno proizlazi ugodna emocionalna klima koja je bitna za uspješnost aktivnosti koje slijede (Bognar, 1998). Za stvaranje još ugodnije, sigurnije i opuštenije atmosfere mogu se koristiti razne aktivnosti za „probijanje leda“ poput raznih igara, pjesama i vođenih fantazija (Bognar, 1998). Pritom je bitno pripaziti da odabrane aktivnosti budu prilagođene za skupinu i da svi sudionici mogu sudjelovati, kako bi se ostvario puni potencijal i cilj „probijanja leda“ (<https://frontlineaids.org/resources/100-ways-to-energise-groups/>)

U iduću etapu ulaze aktivnosti koje najčešće spadaju u tzv. „umjetničke strategije“ pri čemu do izražaja dolazi kreativnost u njihovom osmišljavanju i provođenju. Neke od tih aktivnosti mogu biti igranje uloga, pokret, slikanje, pripovijedanje, glazba, praktične aktivnosti u kojima se kroz stvaranje novih situacija ili izražavanje prethodnih događaja, stvaraju nova iskustva (Bognar, 1998).

Nakon toga slijedi etapa u kojoj sudionici razmjenjuju svoja iskustva i promišljaju o njima, otvaraju nove dileme, te na kraju kao završnu etapu imamo evaluaciju koja daje priliku za iznošenje zapažanja, razmjenu novih dilema ili ideja i iznošenje osobnih stavova o provedenim aktivnostima (Bognar, 1998).

Također, pozornost treba obratiti i na prostor u kojem se radionica odvija te ga pažljivo urediti i prilagoditi uzrastu sudionika. Budući da se radionice najčešće provode u prostoru u kojem su samo stolice poredane u krug tako da svatko svakoga vidi, uređenje prostora može biti usmjereno na druge elemente. Primjerice, u sredini kruga može biti ukras ili predmet koji se pojavljuje kroz aktivnosti, a na zidovima i ulazu mogu biti poticajne slike i poster, pozitivni natpisi ili pitanja koja će pobuditi interes za ono što će se raditi (Bognar, 1998).

Uloga odrasle osobe (učitelja ili pedagoga) kao voditelja radionice je, osim već navedenog nadzora i moderiranja aktivnosti, i poticanje i olakšavanje razmjene iskustava djece (Uzelac i sur, 1994) te je bitno da pokušaju smanjiti osjećaj hijerarhijskog jaza između njih i učenika

kako bi skupa s njima dolazili do zajedničkih rješenja (Bičanić, 2019). Takav pristup potpomaže ugodnom i poticajnom razrednom ozračju koje naposljetku služi učenicima u ostvarivanju osjećaja zadovoljstva i pripadnosti grupi. Budući da je učitelj taj koji svjesno i planski pridonosi učenikovoj socijalizaciji, organiziranje pedagoških radionica mu je od velike važnosti. Pomoću njih kreira nastavne situacije pogodne za razvoj socijalnih, komunikacijskih i interpersonalnih kompetencija učenika što nadalje utječe na njihov cjelokupni emocionalni, intelektualni, moralni razvoj (Kolak, 2010), kao i na razvoj vlastitog identiteta, osjećaja socijalne prihvaćenosti i samoostvarenja pojedinca (Markić, 2010).

U pripremi pedagoških radionica, nužno je da učitelji obrate pozornost na potencijalne negativne ishode i utjecaj koji određene teme radionica ili aktivnosti mogu imati na učenike. Poželjno je raditi na povezivanju učenika i razrednoj koheziji, ali ne naoštrb pojedinaca kod kojih bi se mogao javiti osjećaj neugode, izoliranosti, odbačenosti ili neprihvatanja od strane drugih učenika. Učitelji mogu posegnuti za već pripremljenim radionicama iz raznih priručnika i stručne literature, međutim svaki razredni odjel je jedinstven, poput otiska prsta, i kao takav će imati različite potrebe od drugih razrednih odjela. Upravo zbog toga ne možemo koristiti iste radionice na svim skupinama i razrednim odjelima. Potrebno je znati što razredni odjel treba, na čemu se treba raditi i na koje načine će se to najučinkovitije postići te na temelju toga prilagoditi radionice.

U nastavku donosim pregled stručne literature i radionica koje učitelji mogu pronaći kako bi olakšali svoj odgojno-obrazovni rad i djelovanje.

7. Metodologija

7.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja su radionice iz priručnika „Dijalog za Budućnost“, „Priručnik za razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina darovitih učenika“, „Male grupe za velike promjene“, „EduKa : priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji“, „Priručnik za školski preventivni program“, „Zbirka radionica „Pokreni promjenu“ i „Govor nenasilja“.

Unutar radionica odabrani su sljedeći elementi koji će biti predmet istraživanja:

- Ciljevi
- Aktivnosti
- Metode
- Oblici rada
- Tema
- Prilagođenost uzrastu i mogućnosti prilagođavanja drugim uzrastima
- Potreban vremenski okvir za izvođenje
- Moguća ograničenja

7.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog diplomskog istraživanja je dobiti uvid u postojeću literaturu, odnosno pedagoške radionice, koje se mogu koristiti u svrhu unaprjeđivanja i razvoja međuvršnjačkih odnosa u razrednim odjelima.

Ciljevi i zadaće istraživanja odnose se na istraživanje postojeće literature u kojoj pronalazimo radionice usmjerene na razvoj socijalnih kompetencija te prepoznavanje različitih pristupa istim temama. Isto tako, analizom radionica istraživana je i zastupljenost i raznolikost metoda i oblika rada korištenih u postizanju zadanih ciljeva radionica, kao i prilagođenost školskim uvjetima i uzrastu učenika te dostupnost potrebnih materijala.

7.3. Istraživačka pitanja

Kako bi se pobliže odredio cilj istraživanja postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:.

1. Na što su usmjereni postavljeni ciljevi ?
2. Koliko su vremenski zahtjevne radionice i jesu li prilagođene školskim uvjetima rada ?
3. Kojem uzrastu su navedene radionice prilagođene ?
4. Koje su najzastupljenije metode i oblici rada ?
5. Jesu li potrebni materijali i pribor lako dostupni ?
6. Jesu li navedene radionice povezane s temama relevantnim za suvremeno društvo?
7. Jesu li radionice isključivo usmjerene na jednu temu ili postoje preklapanja?

7.4. Postupak istraživanja i instrumenti

Pretraživanjem internetskih baza podataka prikupljeno što je moguće više potrebne relevantne dokumentacije i literature, nakon čega je uslijedilo proučavanje i iščitavanje te naposljetku analiziranje i interpretiranje dobivenih rezultata.

8. Analiza rezultata istraživanja

Kako bi se ustanovilo što prikupljeni podaci govore o istraživanoj temi, potrebno ih je analizirati (Mužić, 2004) odnosno napraviti raščlambu cjeline na sastavne elemente i promatrati ih pojedinačno. Upoznavanje sa sastavnim elementima (analiziranje), omogućava bolje poznavanje suštine i razumijevanje određenog predmeta, te olakšava postavljanje novih teorija i unaprjeđivanje područja istraživanja. U ovom istraživanju instrumentarij prikupljanja podataka je analiza postojeće dokumentacije te je ovo kvalitativna analiza koja podrazumijeva redukciju podataka, sređivanje podataka te na kraju izvođenje zaključaka.

Pregledavanjem pronađene dokumentacije uočeni su određeni ponavljajući uzorci temeljem kojih možemo podijeliti radionice u nekoliko kategorija s obzirom na teme i područja razvoja na koje su usmjerene, a to su: identitet, osobni i socijalni razvoj, komunikacijske vještine, emocije i osjećaji, tolerancija, rješavanje sukoba i nenasilje te suradnja i timski rad. Radionice sam analizirala i obrađivala kroz tih pet navedenih kategorija koje smatram važnima za cjelovit pristup temi ovoga rada.

8.1. Identitet, osobni i socijalni razvoj

Kako bismo shvatili važnost radionica usmjerenih na razvoj i osvješćivanje vlastitog identiteta i samopoštovanja bitno je znati što je uopće identitet. Prema Hrvatskoj enciklopediji (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=26909>) identitet je “skup značajki koje neku osobu (ili svojstvo) čine onom koja jest ili onim što jest” odnosno “skup značajki koje određuju posebnost pojedinca ili skupine u smislu različitosti ili pak pripadnosti u odnosu na druge pojedince ili skupine”. Identitet je doživljaj našeg vlastitog “ja” i utječe na formiranje stavova, pogleda na svijet, kao i na naš odnos prema drugima i drugačijima.

Slika o sebi, odnosno samopoimanje, je doživljaj samoga sebe preko raznih područja poput tjelesnog pojma o sebi, pojma o vlastitom postignuću, svojim mogućnostima i nemogućnostima, svojim jakim i slabim stranama. Samopoimanje nazivamo i “opaženo ja”, a isto tako imamo i očekivanja od samih sebe koja nazivamo “željeno ja”. Usporedba “opaženog” sa “željenim ja” rezultira visokim ili niskim samopoštovanjem, ovisno o tome kolika je razlika u procjeni ta dva pojma (Vlahović-Štetić i sur., 2008; prema Sušić, 2018). Čudina-Obradović i Težak (1995; prema Sušić, 2018) navode kako je slika o sebi prilično stabilna i teško promjenjiva, ali se može mijenjati mnogobrojnim pojedinačnim uspjesima u pojedinim aktivnostima. Na temelju toga učitelji mogu organizirati i usmjeriti radionice prema osvješćivanju i stvaranju pozitivne slike o sebi. Time će posljedično utjecati i na razvoj samopoštovanja, ali i na razumijevanje vlastitog identiteta i identiteta drugih. U nastavku donosim pregled i zatim i analizu radionica usmjerenih prvenstveno na razvoj pozitivne slike o sebi i razumijevanja vlastitog identiteta i identiteta drugih.

8.1.1. Radionica – „Tko sam ja? Što ja mogu?“

U: Priručnik za razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina darovitih učenika

Cilj: upoznati sebe kroz svoje jake i slabe strane, osvijestiti da svi imamo jake i slabe strane, usporediti svoje percepcije s percepcijom drugih, razviti pozitivno samopoimanje

Uzrast: osnovna škola (7 do 14 godina)

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: tekst „Lelina književna groznica“, radni listić, olovka, papir, ljepilo, flomaster

Aktivnosti: Učenici čitaju priču „Lelina književna groznica“, uočavaju i zatim raspravljaju o dobrim i lošim osobinama lika. Voditelj podijeli radne listiće na koje učenici zapisuju svoje jake i slabe strane nakon čega slijedi rasprava. U završnoj aktivnosti „Kako me drugi vide?“ učenici zalijepe papir na leđa. Šetajući jedan do drugoga na papir na leđima zapisuju barem po jednu pozitivnu osobinu. Nakon toga svatko uspoređuje svoje „dobre osobine“ koje je naveo u radnom listiću u prethodnoj aktivnosti, s pozitivnim osobinama koje su mu napisali ostali sudionici.

Metode: metoda čitanja i rada na tekstu, metoda razgovora, metoda pisanja

Oblici rada: individualni rad

8.1.2. Radionica – „Identitet i samopoštovanje“

U: Dijalog za Budućnost - Priručnik za sve one koji žele širiti mir i graditi društvo suradnje, uvažavanja i tolerancije

Cilj: Razviti kompetencije za razumijevanje identiteta i samopoštovanja, razviti osjećaj za svoj identitet i identitet drugih, osvijestiti da pripadamo različitim skupinama u isto vrijeme te da se pripadnost skupinama mijenja tijekom vremena, osnažiti samopoštovanje.

Uzrast: 12 do 18 godina

Vrijeme: 90 min

Pribor: Ploča za pisanje, markeri, olovke, listovi papira u obliku cvijeta, papir A4, stickeri.

Aktivnosti: Voditelj improvizira govornicu, a od svakog učenika traži da se na zanimljiv način, odgovarajući na pitanje „Tko sam ja?“, predstavi skupini u roku od 1 minute. Zatim slijedi igra asocijacije na riječ „samopoštovanje“ iz čega voditelj izvlači i postavlja pitanja kako bi potaknuo razgovor o poštovanju i razumijevanju. U sljedećoj aktivnosti učenici na listove u obliku cvijeta zapisuju svoje uloge u životu, pročitaju ih pred svima dok voditelj zapisuje rečeno na ploču. Povede se rasprava o zapisanim ulogama, a nakon toga učenici slažu svoje listove u oblik cvijeta tako da se najmanje vidljive uloge stave u sredinu cvijeta kako se ne bi vidjele, a one vidljive izvana. Zatim slijedi aktivnost „Pripadnost skupini“ u kojoj sudionici sjede u krugu, a voditelj postavlja pitanja. Sudionici na koje se ta pitanja odnose ustaju i tako formiraju male skupine koje su povezane preko nekih zajedničkih interesa. Voditelj povede raspravu o

pripadnosti skupinama. Završna aktivnost su „Pokrate“ u kojoj učenici kroz igru upoznaju jedni druge i komuniciraju.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije, metoda pisanja, metoda razgovora - rasprava

Oblici rada: individualni rad, grupni rad

8.1.3. Radionica – „Postavljanje ciljeva i donošenje odluka“

U: Dijalog za Budućnost - Priručnik za sve one koji žele širiti mir i graditi društvo suradnje, uvažavanja i tolerancije

Cilj: naučiti što su ciljevi, koja je njihova svrha, na koji način pomažu u radu na nekom zadatku te kako se postavljaju, naučiti i razumjeti tehnike donošenja odluka i njihov značaj, razumjeti utjecaj postavljanja ciljeva na motivaciju i kvalitetu rada na zadatku, osvijestiti koliko tehnike za donošenje odluka mogu pomoći u samom procesu, razvijati spremnost za donošenje odluka i sposobnost nošenja s posljedicama tih odluka

Uzrast: 12 do 18 godina

Vrijeme: 180 minuta (dvije radionice po 90 minuta)

Pribor: A4 papir, olovke

Aktivnosti: U prvoj radionici se učenici podijele na 3 skupine od kojih dvije sudjeluju u debati (jedna afirmacijska, druga negacijska skupina), a ostali su promatrači koji daju konačni sud o tome koja je skupina bila bolja u debati. Prije debate svim učenicima se objasne principi debate i daju zadaci da postave ciljeve koje žele postići u debati. Prva radionica završava evaluacijom svakog učenika o tome kako se osjećao na radionici. Napomena voditeljima je da debata kao aktivnost nije u prvom planu nego je instrument koji se koristi kako bi se učenici suočili sa situacijom u kojoj sebi moraju postaviti neke ciljeve i donijeti određene odluke.

Druga radionica se odnosi na raspravu o debati, kao i o ciljevima i načinima donošenja odluka. Svaka skupina izvještava o svome radu, a voditelj ih usmjerava da se podsjetite svojih ciljeva i reflektiraju koliko im je postavljanje ciljeva prije aktivnosti bilo korisno. Voditelj učenicima predstavlja jedan model formuliranja ciljeva prema kojem skupine trebaju preformulirati svoje postavljene ciljeve koje nisu postigli. Nakon toga započinje razgovor o učinkovitim načinima

donošenja odluka i voditelj učenicima nudi tehniku „za – protiv“ koju trebaju isprobati na nekoj vlastitoj dilemi.

Metode: metoda razgovora – rasprava, metoda usmenog izlaganja

Oblici rada: grupni rad, timski rad, rad u skupini, frontalni rad

8.1.4. Radionica – „Društveni aktivizam“

U: Dijalog za Budućnost - Priručnik za sve one koji žele širiti mir i graditi društvo suradnje, uvažavanja i tolerancije

Cilj: poticanje i ohrabrivanje učenika da budu aktivni mladi ljudi i građani, usmjeravanje na aktivno postavljanje prema problemima, upoznavanje s društvenim aktivizmom i psihološkim i socijalnim čimbenicima koji utječu na aktivnu participaciju u društvu, naučiti što je građansko i političko sudjelovanje

Uzrast: 12 do 18 godina

Vrijeme: 90 minuta

Pribor: A4 papiri, olovke, veliki papiri, markeri

Aktivnosti: Voditelj čita određene tvrdnje, a učenici govore jesu li ili nisu suglasni s izrečenim tvrdnjama i stavovima. Voditelj odabire nekoliko učenika različitih stavova da prokomentiraju i obrazlože svoj stav i slijedi rasprava. U idućoj aktivnosti učenici zamišljaju da su čarobnjaci i govore što bi napravili ili promijenili u svojoj zajednici. Prvo u velikoj skupini iznose svoje odgovore, a potom ih u manjim skupinama detaljnije prokomentiraju. Na temelju toga trebaju identificirati barem pet građanskih akcija koje se realno mogu ostvariti u njihovoj zajednici te ih zapisuju na veliki papir i prezentiraju svim grupama, nakon čega slijedi diskusija.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora - rasprava, metoda tjelesnih pokreta - igra uloga

Oblici rada: grupni rad, individualni rad, timski rad

8.1.5. Radionica – „Tko sam ja – tko si ti?“

U: Nenasilje počinje sa mnom – radionice za rad s djecom i mladima

Cilj: upoznati se s djecom te im pružiti im priliku da i nas malo bolje upoznaju, osvijestiti svoj identitet i identitete drugih, osvijestiti da pripadamo u više različitih skupina u isto vrijeme, osvijestiti da se pripadnost skupinama vremenom mijenja, osvijestiti osjećaje koji se javljaju kod istupanja/pristupanja skupinama (naročito kod dobrodošlice nasuprot isključivanja)

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: mekane loptice, ljepljivi znakovi i točkice u 4-5 boja, plakatni papir, flomasteri

Aktivnosti: Ponuđeno je nekoliko aktivnosti za upoznavanje koje voditelji mogu odabrati. Učenici se mogu predstaviti tako da kažu neku pozitivnu riječ koja počinje istim slovom kao njihovo ime, mogu predstaviti svog para kroz intervju ili lopticu dodati nekome u krugu i reći njihovo ime. Nakon toga slijedi aktivnost grupiranja preko zajedničkih osobina pa aktivnost „Kojem jatu pripadam“ u kojoj trebaju pronaći svoju skupinu, ali u tišini.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora – intervju, metoda razgovora - rasprava

Oblici rada: grupni rad, rad u paru

8.1.6. Radionica – „Samopoštovanje“

U: Male grupe za velike promjene

Cilj: poticanje stvaranja pozitivne slike o sebi, jačanje samopoštovanja i poticanje podržavajućih odnosa u grupi

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 60 minuta

Pribor: papir, olovke, naljepnice

Aktivnosti: Učenici jedan po jedan ulaze u sredinu kruga i kažu neku svoju karakteristiku za koju smatraju da imaju jedini u toj grupi, a svi za koje ta karakteristika isto vrijedi se pridruže u krugu. Cilj je da svaki učenik nađe osobinu po kojoj je jedinstven. Zatim dobiju cvjetove od

kolaž papira na koje zapisuju neke svoje pozitivne karakteristike, a na jednu laticu nešto što ne vole. Svi međusobno porazgovaraju o stvarima na koje su ponosni i ciljevima koje su si postavili. Nakon toga se dijele u skupine i rade na priči iz koje trebaju odrediti ima li osoba iz priče visoko ili nisko samopoštovanje te se pokušavaju uživjeti u ulogu te osobe. Radionicu zaključujemo raspravom i razgovorom o samopoštovanju.

Metode: metoda razgovora - rasprava, metoda crtanja i ilustrativnih radova, metoda čitanja i rada na tekstu, metoda tjelesnog izražavanja – igranje uloga

Oblici rada: rad u skupini, grupni rad

8.1.7. Radionica – „Slika o sebi“

U: Male grupe za velike promjene

Cilj: poticanje stvaranja pozitivne slike o sebi, jačanje samopoštovanja i poticanje podržavajućih odnosa u grupi

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 35 minuta

Pribor: laptop, kolaž, ljepljivo, flomasteri, papir, škare, bojice, papir, smajlići

Aktivnosti: Radionica započinje razgibavanjem uz pjesmicu. Učenici zatim nabrajaju osobine koje drugi rijetko primjećuju ili neku osobinu koju vole kod sebe, a voditelj ih zapisuje na veliki papir na zidu i na kraju slijedi razgovor o isticanju osobina kojima se ponosimo. U idućoj aktivnosti svatko na komad papira nacrtava zrcalo u koje će svaku učenik napisati neku lijepu osobinu učenika čije je zrcalo.

Metode: metoda tjelesnih pokreta, metoda crtanja, metoda pisanja, metoda razgovora

Oblici rada: individualni rad, timski rad

8.1.8. Radionica – „Samopoštovanje“

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Jačanje samopoštovanja i osjećaja odgovornosti za sebe i druge.

Uzrast: 6.razred (12 godina)

Vrijeme: 45 minuta.

Uvjeti rada: Učenici sjede u grupama od tri do četiri učenika.

Pribor: Papir i olovka.

Aktivnosti: Učenici zajednički u malim grupama tehnikom brainstorminga odgovaraju na pitanja napisana na ploči. Predstavnik svake grupe predstavi njihove odgovore a na kraju se povede rasprava.

Metode: metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja

Oblici rada: grupni rad

8.1.9. Radionica – „Moj cvijet“

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: prepoznavanje vlastitih kvaliteta i pozitivno samodoživljavanje

Uzrast: 6.razred (12 godina)

Vrijeme: 40 minuta.

Uvjeti rada: Rad u malim grupama.

Pribor: Papir A4, olovke.

Aktivnosti: Učenici nacrtaju cvijet s 5 latica i krugom u sredini. U krug upisuju svoje dvije najveće želje, a u latice što najbolje rade, gdje bi sada željeli biti, koja je njihova najveća snaga, stvari koje ga čine dobrim prijateljem i njihovu poruku odraslima. Učenici u manjim skupinama prokomentiraju svoje latice, a na jedan plakat „Snaga našeg razreda“ upisuju svoje odgovore na četvrto pitanje.

Metode: metoda crtanja, metoda pisanja, metoda demonstracije

Oblici rada: individualni rad, rad u skupini

8.1.10. Radionica – "Ovo sam ja"

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Usmjeravanje pažnje na sebe i svoje postupke, jačanje samopoštovanja

Uzrast: 7.razred (13 godina)

Vrijeme: 30 minuta.

Uvjeti rada: Za vrijeme prvog dijela sata učenici sjede na svojim mjestima, a kasnije u malim grupama razgovaraju o svojim odgovorima.

Potreban materijal: Olovke, radni listovi

Aktivnosti: Radionica se sastoji od aktivnosti unutar koje sudionici popunjavaju radnu listu sa 8 tvrdnji pomoću kojih opisuju sebe kroz određene životne priče, poslije popunjavanja liste odabiru svog para koji mora biti učenik s kojim se slabije poznaju, a poslije razgovora svaki učenik mora pomoću liste predstaviti svog para.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda pisanja, metoda razgovora

Oblici rada: individualan rad, rad u paru

8.1.11. Radionica - "Kako me drugi vide"

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Osvješćivanje slike o sebi kroz povratne informacije od drugih učenika, jačanje grupne povezanosti.

Uzrast: 7.razred (13 godina)

Vrijeme: 20 minuta

Uvjeti rada: Djeca se slobodno kreću po razredu, a nakon toga bilo bi poželjno da sjednu u krug.

Pribor: Listovi papira A4 za svakog učenika, olovke, ljepljiva traka

Aktivnosti: Učenici međusobno nalijepe jedni drugima list papira na leđa. Zatim pišu vlasniku na papir lijepe, dobre osobine ili nešto što im se kod njega sviđa. Kad napišu 5 osobina svakom učeniku, igra se prekida. Radionica završava s grupnom diskusijom o onome što su drugi napisali i kako se to slaže s mišljenjem učenika o njima samima.

Metode: metoda pisanja, metoda tjelesnih pokreta, metoda razgovora

Oblici rada: rad u skupini

8.1.12. Radionica – „To sam ja!“

U: Pokreni promjenu – zbirka radionica

Cilj: povećanje samosvijesti, osvijestiti različite „stupove“ identiteta, prihvaćanje i razlikovanje nepromjenjivih i promjenjivih odrednica identiteta, jačanje samopoštovanja, grupne dinamike i povezanosti

Uzrast: 12 do 18 godina

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: radni list „To sam ja“, olovke, bojice

Aktivnosti: Učenici nude odgovore na pitanje „Kako biste se opisali u 10 riječi?“ dok voditelj zapisuje neke od odgovora. Zajedno ih grupiraju i prokomentiraju. Voditelj uvodi u temu razgovorom o identitetu nakon čega učenici rješavaju radni listić „To sam ja“ na koji upisuju ono što smatraju da je najvažnije za njihov identitet. Slijedi grupna diskusija.

Metode: metoda razgovora, metoda pisanja

Oblici rada: frontalni rad, timski rad, individualni rad

8.1.13. Radionica – „Moj kolaž“

U: Pokreni promjenu – zbirka radionica

Cilj: osvijestiti i osnažiti sliku o sebi, osvijestiti svoje raznolike identitete i identitete svojih kolega, izraziti kreativnost, jačati grupnu dinamiku i povezanost

Uzrast: 10 do 18 godina

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: puno šarenih časopisa za kolaž (mogu ih donijeti i sami učenici), škarice i ljepila/selotejp, čvrsti papiri velikog formata za plakate/postere

Aktivnosti: Učenici koristeći časopise samostalno izrađuju plakat koji predstavlja njih, a zatim se grupiraju u parove i pokažu plakat svome paru. Od svih plakata se napravi izložba, a učenicima se omogući dovoljno vremena da ih sve razgledaju i postave pitanja jedni drugima ako ih nešto više zanima. Za kraj slijedi diskusija o provedenoj aktivnosti.

Metode: metoda crtanja, metoda demonstracije, metoda razgovora

Oblici rada: individualni rad, rad u paru

8.1.14. Analiza

Ciljevi ovih radionica usmjereni su na osvješćivanje i stvaranje pozitivne slike o sebi, osnaživanje samopoštovanja, razvoj kompetencija za razumijevanje identiteta i samopoštovanja, razvijanje osjećaja za svoj identitet i identitet drugih, poticanje na postavljanje ciljeva i aktivnu participaciju u društvu. osvješćivanje pripadnosti skupinama i jačanje grupne dinamike i povezanosti.

Vremenski okvir potreban za izvođenje ovih radionica varira od 20 pa sve do 180 minuta što bi značilo da nisu sve radionice prilagođene izvođenju unutar jednog školskog sata koliko učitelji obično imaju na raspolaganju uz sve ostale obaveze. Ipak, većina navedenih radionica traje do 45 minuta, a ostale radionice koje traju dulje bi učitelji mogli prilagoditi vremenskom okviru koji imaju na raspolaganju.

Većina radionica je predviđena za osnovnoškolski uzrast uz par iznimki radionica koje su predviđene za učenike viših razreda osnovne škole i srednjoškolce. To su radionice pod nazivom "Postavljanje ciljeva i donošenje odluka" i „Društveni aktivizam“ i bile bi teško, ako ne i nimalo prilagodive mlađem uzrastu zbog kompleksnosti tema i korištenih metoda poput debate. Navedene teme bi mogle biti obrađene na drugačiji način uz korištenje metoda i oblika rada primjerenih i prilagođenih mlađem uzrastu.

Najčešće korišteni oblici rada su kombinirani individualni i grupni rad gdje učenici prvo obavljaju neku samostalnu aktivnost, a zatim prelaze na grupni rad povezan s prethodnom samostalnom aktivnošću. U svakoj radionici se povela rasprava u kojoj su učenici izražavali svoja mišljenja i međusobno komentirali provedene aktivnosti. U radionicama za mlađe uzraste su najviše korištene metode čitanja i rada na tekstu i kreativne metode izražavanja kroz crtanje, pisanje ili glumu (igre uloga, asocijacija ili pantomime). Ostale korištene metode i oblici rada su usmeno izlaganje, oluja ideja (brainstorming), timski rad, rad u paru, rad u skupini i debate.

Od potrebnih materijala i pribora većina navedenih radionica zahtijeva sve što se već može naći u učionici, poput papira, olovki, markera, flomastera, ploče i ljepila. Za određene radionice je potrebno pribaviti materijale poput časopisa, kolaža, velikih plakatnih papira, radnih listića, loptica naljepnica pa čak i laptopa što bi moglo biti ograničavajuće za učitelje i/ili učenike.

Već iz samih ciljeva, a kasnije i iz korištenih metoda i oblika rada, može se zaključiti da navedene radionice nisu usmjerene samo i isključivo na razvoj pozitivne slike o sebi i razumijevanje vlastitog i tuđeg identiteta kroz individualni rad i samorefleksiju, nego i na jačanje grupne dinamike i povezanosti, razvoj suradnje i poticanje podržavajućih odnosa u skupini vršnjaka kroz timski rad i interaktivno učenje.

8.2. Komunikacijske vještine

Riječ komunikacija dolazi od latinske riječi *communicare* što znači „učiniti općim i poznatim, podijeliti“ (Markić, 2010). Komunikacija je dakle proces razmjene znakova i informacija na verbalan i neverbalan način između dvoje ili više osoba, odnosno „proces u kojem će ono što ja znam doznati i drugi“ (Markić, 2010, str. 307). Jedno od glavnih obilježja komunikacije je to da je neizbježna jer u svakom trenutku na neki način komuniciramo s drugima, a uz to je i nepovratna i neponovljiva tako da ono što se jednom kaže ne može se povući (EduKa, 2013). Već smo prije naveli kako su komunikacijske kompetencije učenika jedne od temeljnih kompetencija koje bi trebalo razvijati u okviru obrazovanja, što zbog primarnih egzistencijalnih potreba čovjeka, što zbog činjenice da je komunikacija preduvjet za razvoj njihovih intelektualnih, socijalnih i drugih potencijala (Markić, 2010). Učenici su svakodnevno u neposrednom kontaktu s drugim učenicima i razvoj njihovih komunikacijskih kompetencija se

najviše događa u kontekstu škole. Upravo bi pedagoškim radionicama učitelji mogli potaknuti razvoj komunikacijskih kompetencija i vještina, ne samo kod pojedinaca nego i kod cijele skupine.

U nastavku donosim pregled i analizu radionica usmjerenih na razvoj komunikacijskih vještina kod učenika.

8.2.1. Radionica – „Govor Zmije i Žirafe“

U: Govor nenasilja

Cilj radionice: Uočiti razlike između nasilne govorne komunikacije (zmijski govor) i nenasilne (govor žirafe)

Uzrast: 7 do 14 godina

Trajanje radionice: neodređeno

Pribor: Bedževi s likom žirafe na koje se pišu imena, kartice dijaloga, zidne slike, lutke zmije i žirafe, natpisi s nazivima elemenata govora zmije i žirafe, papirići u bojama, košarica, loptica.

Aktivnosti: Voditelj izvede igrokaz Žirafe i Zmije uz ginjol lutke, predstavlja temu, učenike vodi kroz aktivnosti i objašnjava zadatke. Učenici osmišljavaju i zapisuju rješenja u vidu odgovora na problemski zadatak u aktivnosti i smišljaju dijalog između zmije i žirafe.

Metode: metoda demonstracije, metoda pisanja, metoda razgovora - rasprava

Oblici rada: timski rad, individualni rad, grupni rad

8.2.2. Radionica - "Aktivno slušanje"

U: Govor nenasilja

Cilj radionice: Razlikovati aktivno i pasivno slušanje, uočiti što ometa slušanje, naučiti principe aktivnog slušanja.

Uzrast: 7 do 14 godina

Pribor: Kutija s papirićima i zadacima, veći papiri, flomasteri, upitnik "Znaš li slušati"

Aktivnosti: predstavljanje – aktivnost "moje ime", aktivnost "ometači slušanja" – vježbe aktivnog slušanja, aktivnost u parovima – naizmjenično pričanje priče koju druga strana ima

zadatak na različite načine ometati, učenje pravila aktivnog slušanja, evaluacija kroz diskusiju i ponavljanje naučenog

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, metoda demonstracije, metode tjelesnih pokreta

Oblici rada: individualni rad, grupni rad

8.2.3. Radionica - "Pokret i mimika"

U: Govor nenasilja

Cilj: Osposobljavanje za aktivno slušanje popraćeno pokretom i mimikom. Izražavanje osjećanja i zapažanja pokretom i mimikom.

Uzrast: 7 do 14 godina

Pribor: Košarica, papirići u bojama s napisanim osjećanjima, trake s porukama, kazetofon..

Aktivnosti: predstavljanje- aktivnost "tko sam ja?" – predstavljanje pokretom pokušavajući njima iskazati kako se osjećaju, igra "ogledalo" – igra uloga u parovima, razgovor o tome kako su se osjećali u kojoj ulozi, aktivnost "osjećaji" - Sudionici redom izvlače papirić i pokretom, držanjem tijela i mimikom izraze osjećaj koji je na njemu zapisan, aktivnost "govor tijela" Sudionicima se podijele trake s napisanim porukama. Tu poruku treba iskazati držanjem tijela, a zatim na glas pročitati tu poruku, aktivnosti "izraz lica", "dodir", "priča", "spunk" - U dječjem romanu "Pipi duga čarapa" Pipi svojim prijateljima poklanja "spunka". To je nešto zamišljeno i lijepo. Za kraj voditelj osobi do sebe "preda spunka" tako da u rukama stvara zamišljeni predmet ili neki pojam i daje ga toj osobi. Ova osoba zamišlja svog "spunka" i poklanja ga osobi do sebe.

Metode: metoda tjelesnih pokreta, metoda razgovora, metoda čitanja

Oblici rada: rad u paru, timski rad

8.2.4. Radionica – „Zagovaranje i komunikacija“

U: Dijalog za Budućnost - Priručnik za sve one koji žele širiti mir i graditi društvo suradnje, uvažavanja i tolerancije

Cilj: naučiti što je javno zagovaranje, kako se priprema i od kojih aktivnosti se sastoji, osnaživanje sudionika za planiranje, prezentiranje i organiziranje izvršavanja promjena u

njihovom okruženju, stjecanje vještina prezentiranja ideja na uvjerljiv i argumentiran način, razvoj samopouzdanja i samosvijesti o ulozi pojedinca u društvu

Uzrast: 12 do 18 godina

Vrijeme: 90 minuta

Pribor: veliki papiri, markeri

Aktivnosti: Voditelj na početku radionice objasni učenicima što je zagovaranje. Učenici se podijele u nekoliko manjih skupina i prvo moraju izabrati problem iz svog okruženja koji će obrađivati i smisliti strategije zagovaranja. Svaka skupina predstavi svoje ideje i radionica završava diskusijom.

Metode: metoda razgovora – rasprava, metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije

Oblici rada: frontalni rad, grupni rad

8.2.5. Radionica – „Igra Panto Pletikosa“

U: EduKa – priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: uočiti temeljne zakonitosti komunikacije i shvatiti kako ono što je izrečeno nije ono što se čuje. Vidjeti kako nenamjerno dolazi do šumova u komunikaciji.

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: priča Panto Pletikosa

Aktivnosti: Sve osobe osim jedne izađu iz sobe. Voditelj osobi koja ostane ispriča priču, a ona ju mora prepričati sljedećoj osobi koju pozovete unutra, zatim ta osoba mora prepričati sljedećoj osobi itd... Na kraju se svim sudionicima ponovno pročita originalna priča. Povede se rasprava o greškama koje su nastale u prepričavanju priče, koji su se detalji zapamtili i što misle zašto se to dogodilo, a može se i povezati s iskustvom grupe o tračevima i ogovaranju.

Metode: metoda usmenog izlaganja – pripovijedanje, prepričavanje, metoda čitanja i rada na priči, metoda razgovora

Oblici rada: rad u skupini, timski rad

8.2.6. Radionica – „Pričam ti priču“

U: EduKa – priručnik za mlade o nasilju i toleranciji

Cilj: uočiti važnost aktivnog slušanja, temeljne zakonitosti komunikacije i shvatiti kako ono što je izrečeno nije ono što se čuje, poticanje aktivnog slušanja

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 20 minuta

Pribor: nema

Aktivnosti: Jednog sudionika se izvede iz prostorije i daju se upute da prepriča nešto što mu je važno, neko mjesto koje je posjetio i koje bi volio da drugi posjete te zašto to želi, neki događaj iz života i sl. Ostali sudionici dobiju uputu da ne slušaju što im se govori već da gledaju sa strane, pišu nešto, ignoriraju govornika. Nakon što govornik ispriča priču voditelj otvara diskusiju kako se osjećao, je li u nekom trenutku želio prekinuti priču, je li se koristio nekim metodama da skrene pažnju na sebe. Kako su se ostali sudionici osjećali, je li ih zanimalo što im se priča?

Metode: metoda usmenog izlaganja – pripovijedanje, opisivanje, metoda razgovora

Oblici rada: timski rad, rad u skupini, individualni rad

8.2.7. Radionica – „Crtanje u parovima“

U: EduKa – priručnik za mlade o nasilju i toleranciji

Cilj: uočiti važnost aktivnog slušanja, temeljne zakonitosti komunikacije i shvatiti kako ono što je izrečeno nije ono što se čuje, prikazivanje kako nenamjerno dolazi do šumova u komunikaciji

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 25 minuta

Pribor: papiri sa slikama, bijeli papir, olovke

Aktivnosti: Članovi grupe se podijele u parove i sjede okrenuti leđima jedno drugom. Jedna grupa dobije crtež koji moraju opisati svom paru (koji ne smije vidjeti crtež) kako bi ga što vjernije nacrtao na svom praznom papiru. Ne smiju se gledati crteži - niti jedan par i crtači ne smiju postavljati pitanja već samo slušaju upute od svoga para koji ima originalni crtež. Nakon što crtanje završi, parovi se ustanu i pokažu svatko svoju sliku - crtači što su nacrtali, govornici koju sliku su opisivali. Slijedi diskusija kako im je bilo igrati ovu igricu, je li im bilo teško davati upute/crtati i kako poslana poruka ne mora biti ono što je slušatelj čuo.

Metode: metoda crtanja i ilustrativnih radova, metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije, metoda razgovora - rasprava

Oblici rada: rad u paru

8.2.8. Radionica – „Crtačka bitka“

U: EduKa – priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: uočiti važnost neverbalne komunikacije i suradnje

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 20 minuta

Pribor: papiri i flomasteri za sudionike

Aktivnosti: Sudionici se podijele u parove te se dogovore tko će biti osoba “A” i “B”. Osobe “A” izađu van i da im se zadatak da kad se vrate u dvoranu, dođu do svog para i da nacrtaju grad u sumrak, držeći jedan flomaster zajedno. Ne smiju verbalno komunicirati sa svojim parom od trenutka kada uđu u dvoranu. Osobe “B” koje ostanu unutra dobiju zadatak da kad se njihovi parovi vrate u dvoranu nacrtaju morski krajolik u podne, držeći jedan flomaster zajedno. Bitno je da ne smiju komunicirati sa svojim parom od trenutka kada uđu u dvoranu. Potom parovi sjedaju zajedno i da im se jedan flomaster, uz uputu da držeći olovku zajedno trebaju nacrtati sliku na zajedničkom papiru, bez verbalne komunikacije. Kada svi nacrtaju svoje crteže, zaustavite ih. Neka par po par pokaže svoje crteže. Slijedi diskusija o tome kako im je bilo raditi ovu vježbu, jesu li zadovoljni nacrtanim, jesu li drugu osobu shvatili kao protivnika/cu, jesu li i kako su pronašli zajednički jezik i ostvarili suradnju u crtanju slike.

Metode: metoda crtanja i ilustrativnih radova, metoda tjelesnih pokreta, metoda demonstracije, metoda razgovora - rasprava

Oblici rada: rad u paru, rad u skupini

8.2.9. Radionica – “Ja” poruke

U: EduKa – priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: osvijestiti važnost JA govora za što kvalitetnije komuniciranje

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 15 minuta

Pribor: papir s primjerima konfliktnih situacija

Aktivnosti: Sudionici/e se spoje u parove. Svaki član para izvuče jedan problem, tj. neku konfliktnu situaciju te je pokuša riješiti tako da svom paru kaže kako se osjeća putem JA poruke. Diskusija sa sudionicima - je li izražavanje kroz JA poruke bilo jednostavno te što se inače koristi tijekom razgovora, tj. koje rečenice se upotrebljavaju umjesto JA poruka.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora - rasprava

Oblici rada: rad u paru

8.2.10. Radionica – „NE uvijek znači NE“

U: EduKa – priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Uzrast: 7 do 14 godina

Cilj: osvijestiti važnost prihvaćanja NE kao NE, potaknuti energiju u grupi

Vrijeme: 5 minuta

Pribor: nema

Aktivnosti: Voditelj daje uputu svima neka ustanu i krenu hodati po prostoru, prva uputa je da kada voditelj kaže „hodaj“ svi hodaju, kada kaže „stani“ svi stanu. Nakon nekoliko krugova

kaže se grupi kako riječi mijenjaju značenja - hodaj znači stani, stani znači hodaj. Diskusija sa sudionicima - što se s ovom igricom htjelo napraviti/pokazati? Što misle kakve veze ima NE sa stani i hodaj? Kratko objasniti kako u životu neke stvari podrazumijevamo i ponašamo se prema naučenom - kada kažemo plivaj, znamo da se pliva, pleše da se pleše, piše da se piše i sl., ali da smo nerijetko skloni NE uzimati kao ipak malo DA te da se trebamo naučiti da NE uvijek znači NE.

Metode: metoda tjelesnih pokreta, metoda razgovora - rasprava

Oblici rada: rad u skupini

8.2.11. Radionica – „Komunikacijske vještine“

U: Male grupe za velike promjene

Cilj: osvještavanje različitih načina komunikacije, vježbanje korištenja „ja“ poruke, razvoj vještine slušanja i izražavanja, razlikovanje govora prihvaćanja i govora odbijanja (optužbe, napada, agresije), poticanje aktivnog slušanja i empatije

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 55 minuta

Pribor: ploča, kreda, hamer papir, olovke, bojice, flomasteri, smajlići

Aktivnosti: Učenici stoje u krugu, voditelj napravi pokret koji učenik s njegove desne strane mora ponoviti, zatim isto to mora ponoviti i sljedeći učenik s desne strane prethodnog učenika, poput valova i tako dok se svi ne izredaju. Zatim jedan učenik svima opisuje sliku koju gleda, a njihov zadatak je prema njegovim uputama što vjernije nacrtati tu sliku. Slijedi aktivnost „Jezik zmijske i žabe“ u kojoj se prikazuje kako se na dva različita načina može pristupiti istoj situaciji i potiče se diskusija.

Metode: metoda tjelesnih pokreta – igranje, mimika, metoda usmenog izlaganja, metoda crtanja, metoda razgovora - rasprava

Oblici rada: rad u skupini

8.2.12. Radionica – „Moja najdraža (najvažnija) osoba“

Cilj: Vježbanje izražavanja misli i osjećaja drugoj osobi, povećanje uzajamnog razumijevanja.

Uzrast: 5.razred (11 godina)

Vrijeme: 45 minuta.

Uvjeti rada: Djeca sjede na svojim mjestima.

Pribor: Papir i pribor za crtanje.

Aktivnosti: Učenici trebaju zamisliti i nacrtati njima najdražu osobu. Iznad nje će nacrtati četiri oblaka u koje će upisati tko je osoba, što misle o njoj, što osjećaju prema njoj i što bi željeli za nju u budućnosti. U nastavku djeca mogu napisati pismo toj osobi izražavajući svoje misli i osjećaje.

Metode: metoda crtanja, metoda pisanja

Oblici rada: individualni rad

8.2.13. Radionica – „Sreća“

Cilj: Izražavanje radosnih osjećaja riječima i slikom.

Uzrast: 5.razred (11 godina)

Vrijeme: 45 minuta.

Uvjeti rada: Djeca sjede na svojim mjestima.

Pribor: Pribor za crtanje i papir.

Aktivnosti: Od učenika se traži da nacrtaju sreću (radosne osjećaje, sebe kada su sretni i slično), a nakon toga učenici opisuju svoje crteže i slijedi razgovor o sreći i ugodnim osjećajima.

Metode: metoda crtanja, metoda demonstracije, metoda razgovora

Oblici rada: individualni rad, rad u skupini

8.2.14. Radionica - "Pravila lijepog ponašanja u komunikaciji pismom i telefonom"

Cilj: Uputiti učenika u pravila komunikacije pismom i telefonom.

Uzrast: 7.razred (13 godina)

Vrijeme: 45 minuta.

Uvjeti rada: Za vrijeme igranja uloga, učenici "glumci" igraju uloge pred cijelim odjelom, dok drugi sjede u klupi. Tijekom rasprave i izrade pravila učenici sjede na svojim mjestima.

Pribor: Kartice za igranje uloga, dva velika hamer papira, flomasteri.

Aktivnost: Aktivnosti za vrijeme radionice prethodi pripremna aktivnost koja od učenika sudionika zahtjeva da prikupe informacije o pravilima ponašanja u komunikaciji pismom i telefonom te su dužni temeljem toga sami pripremiti traženi sadržaj odnosno materijal za provedbu radionice. Slijedi aktivnost igre uloga u kojoj učenici naizmjenično preuzimaju ulogu osobe koja slijedi pravila ponašanja i one koja ih ne slijedi. Poslije igre uloga slijedi zajednička diskusija. Radionica završava sa zajedničkim ispisivanjem pravila ponašanja na hamer papir.

Metode: metoda demonstracije, metoda tjelesnih pokreta – igranje uloga, metoda pisanja

Oblici rada: grupni rad, individualni rad

8.2.15. Radionica - "Aktivno i pasivno slušanje"

Cilj: Razlikovanje aktivnog i pasivnog slušanja.

Uzrast: 7.razred (13 godina)

Vrijeme: 45 minuta.

Uvjeti rada: Sjedenje u dva koncentrična kruga, rad u parovima.

Aktivnosti: Radionica se sastoji od glavne aktivnosti koja učenike dijeli u parove, formiraju se dva kruga jedan unutar drugoga. Učenici jednog kruga su slušatelji, učenici drugog kruga imaju za zadatak pričati neki svoj životni događaj. Aktivnost se odvija u dvije faze, u prvoj učenici prvog kruga slušaju mirno bez reakcije priču koja im se priča, zatim se parovi mijenjaju pomicanjem učenika drugog kruga te njihov par ima zadatak aktivno slušati uz mimiku, gestikulaciju te uz kratke odgovore. Na kraju aktivnosti učenici dijele svoje mišljenje i osjećaje

koji su se pojavili za vrijeme obje situacije te ih uspoređuju. Svrha aktivnosti je osvijestiti razliku između pasivnog i aktivnog slušanja kod učenika.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, metoda tjelesnih pokreta – mimika

Oblici rada: rad u paru, timski rad

8.2.16. Radionica 7. "Komunikacija"

Cilj: Prepoznavanje "šumova" u komunikaciji.

Uzrast: 7.razred (13 godina)

Vrijeme: 20 minuta.

Uvjeti rada: Učenici sjede na svojim mjestima ili u krugu.

Pribor: Nije potreban.

Aktivnost: radionica se sastoji od jedne igre i diskusije o istoj. Odabrani učenik pročita kratku priču ispunjenu živopisnim detaljima i likovima, njegov je zadatak potom ispričati priču jednoj osobi koja će zatim ispričati idućoj i tako dalje. Obzirom da je priča kompleksna prenošenjem iste uglavnom se mnogo detalja izgubi dok posljednja osoba čuje priču. Kroz ovu igru želi se ukazati na problem šumova u komunikaciji te za usmjeravanje pažnje na to koliko se zapravo slušamo i u kojoj mjeri je poslana poruka primljena.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora – prepričavanje i rasprava, metoda čitanja

Oblici rada: rad u skupini

8.2.17. Radionica – „Zauzmi se za sebe!“

U: Pokreni promjenu – zbirka radionica

Cilj: unaprijediti vještine komunikacije, naučiti što je asertivnost, vježbanje reakcija u stresnim situacijama, unaprijediti aktivno slušanje, naučiti razliku između agresivnog, pasivnog i asertivnog ponašanja

Uzrast: 10 do 18 godina

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: radni list „Kako ćeš postupiti?“

Aktivnosti: Voditelj pričom iz vlastitog života privuče pozornost učenika kako bi mu rekli što misle kako je postupio u situaciji i kako bi oni postupili. Kroz razgovor ih dalje uvodi u temu pasivnog i agresivnog pristupa životnim situacijama i opisuje pojam asertivnosti, a zatim slijedi diskusija o naučenom. Učenici zatim u grupama rade na radnom listiću „Kako ćeš postupiti?“ iz kojeg odaberu jednu situaciju koju odglume pred svima.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda pisanja, metoda razgovora, metoda tjelesnih pokreta – igranje uloga

Oblici rada: grupni rad

8.2.18. Analiza

Ciljevi navedenih radionica iz seta Komunikacijskih kompetencija usmjereni su najviše na unaprjeđenje vještina komunikacije putem uočavanja temeljnih zakonitosti komunikacije, uočavanja važnosti neverbalne komunikacije i aktivnog slušanja, osvještavanja važnosti JA govora za kvalitetnije komuniciranje i vježbanja izražavanja misli i osjećaja drugoj osobi. Također su usmjereni i na smetnje koje se javljaju u komunikaciji, primjerice šumovi u komunikaciji ili situacije kada ono što je izrečeno nije ono što se čulo. Postavljeni ciljevi su isto tako usmjereni i na izražavanje radosnih osjećaja riječima i slikom, osvještavanje o različitim načinima komunikacije, razvoj vještina slušanja i izražavanja, razlikovanje govora prihvatanja i govora odbijanja te povećanje uzajamnog razumijevanja među učenicima.

Od svih navedenih radionica, samo dvije zahtijevaju veći vremenski okvir od jednog školskog sata, Predviđeno trajanje radionice “Zagovaranje i komunikacija” je 90 minuta i budući da je glavna aktivnost grupni rad na projektu i rješavanje problema pomoću novostečenih znanja, nije moguće prilagoditi ju kako bi kraće trajala. Zbog specifičnosti i kompleksnosti teme, vrlo teško bi bila prilagodljiva i mlađem uzrastu. S druge strane, radionica pod nazivom “Komunikacijske vještine” predviđenog trajanja 55 minuta, bi se mogla modificirati kako bi se

vrijeme trajanja smanjilo na 45 minuta, odnosno jedan školski sat koliko uglavnom učitelji imaju na raspolaganju. Glavna aktivnost oponašanja valova pokretom tijela kao i aktivnost "Jezik zmijske i žabe" u kojoj se prikazuju dva različita načina pristupanja istoj situaciji, primjereni su i lako prilagodljivi raznim uzrastima i vremenskim okvirima. Neke od navedenih radionica traju i manje od 45 minuta pa ih učitelji mogu iskoristiti u redovnoj nastavi kao jednu od aktivnosti na satu.

Sve navedene radionice iz ovog seta su prilagođene osnovnoškolskom uzrastu, osim već spomenute radionice "Zagovaranje i komunikacija" koja je usmjerena na osnaživanje učenika za planiranje, prezentiranje i organiziranje izvršavanja promjena u njihovom okruženju pomoću tehnike javnog zagovaranja što je samo po sebi tema koja je kompleksna za mlađi uzrast od predviđenog (12 do 18 godina).

Najčešće korištene metode i oblici rada su rad u skupini ili paru, doživljavanje određenih situacija i izražavanje doživljenog kroz metode tjelesnih pokreta, usmeno i likovno izražavanje misli i osjećaja i rasprave. Isto tako su korištene metode pisanja, demonstracije, razgovora - pripovijedanja i usmenog izražavanja.

Za neke radionice nije potreban nikakav pribor niti materijali jer aktivnosti ne zahtijevaju ništa osim samih sudionika. To su primjerice aktivnosti u kojima učenici dijele iskustva, prepričavaju priče i igre „pokvarenog telefona“. Pribor i materijali potrebni za izvođenje ostalih radionica je lako dostupan već u samoj učionici i nema nikakvih ograničenja prilikom nabavke.

S obzirom na sve veću zastupljenost raznih tehnologija i društvenih mreža putem kojih učenici sve češće komuniciraju, radionice vezane za komunikacijske vještine bi se trebale usmjeriti i u tom pravcu. Jedina radionica koja se usmjerila prema nekom pisanom ili tehnološkom obliku komunikacije je radionica pod nazivom "Pravila lijepog ponašanja u komunikaciji pismom i telefonom" iz 2000.godine i dosad je već zastarjela. Nešto više o radionicama usmjerenim na moderne tehnologije i društvene mreže se javlja kasnije u setu radionica za nenasilje.

Radionice iz ovog seta su osim na razvoj komunikacijskih vještina, usmjerene i na poboljšanje komunikacije među učenicima i uzajamno razumijevanje što dovodi do jačanja međuvršnjačkih odnosa, a samim time i razvoju kohezivnosti grupe, odnosno razrednog odjela.

8.3. Emocije i osjećaji

Riječ "emocija" dolazi od glagola *movere* (lat.) što znači "pokrenuti se", ovo nas dovodi do promišljanja o tome kakav utjecaj imaju na pojedinca koji ih osjeća. One utječu na čovjeka iznutra, takoreći, pokreću ga, a izvana se očituju ponašanjem, reakcijama i raznim tjelesnim promjenama osobe (Chabot, Chabot, 2009). Uzrokovane su svjesnim i nesvjesnim događajima iz čega proizlazi čovjekovo djelovanje, izražavanje, odnosno, fiziološke promjene (Oatley, Jenkins, 2003).

Kada razmišljamo u kontekstu škole, važno je naglasiti kako su emocije neodvojiv i iznimno važan dio procesa učenja (Vizek Vidović, Vlahović-Štetić, Rijavec i Miljković, 2014), već je sam Pestalozzi, naglašavao kako „nastava treba biti jedinstvo glave, srca i ruku“ (Gazibara, 2013, 71), drugim riječima jedinstvo kognitivnog, afektivnog i praktičnog. Premda su one relativno nov pojam u obrazovnom kontekstu sve veći broj istraživanja usmjeren je upravo na njih i ulogu koju zauzimaju u školskom životu učenika. Emocije mogu imati "dvosjekli" učinak na postignuća i proces učenja kod učenika, mogu pomoći učeniku u ostvarenju njegovih akademskih ciljeva i djelovati povoljno na njegovu dobrobit i stvaranje pozitivnih odnosa s vršnjacima, ali jednako tako mogu imati i štetan utjecaj pa tako učenici koji imaju manje razvijene sposobnosti reguliranja emocija mogu imati problema u stvaranju prijateljskih odnosa. Emocije mogu djelovati na misli, motivaciju i koncentraciju učenika pa samim tim i na njegovo učenje, školski uspjeh i povezivanje s drugim učenicima. Iz ovog razloga je važno adekvatno obrazovati nastavnike kako bi mogli pomoći svojim učenicima da se efikasno nose sa vlastitim emocijama kako bi im služile kao pokretač u obrazovanju a ne ih u istom sputavale.

Obrazovanje o socijalizaciji i emocijama još uvijek je nova sfera u području istraživanja znanstvenika koji se bave obrazovanjem. Nove metode otkrivaju se svakodnevno te se nastavni proces i način na koji se znanje prenosi s nastavnika na učenike kontinuirano mijenja. Pedagoške radionice kao metoda prenošenja znanja, odnosno metoda poučavanja, predstavljaju zanimljiv iskustven i interaktivan pristup učenju. Upravo zbog svoje dinamične i interaktivne kvalitete, izvrsna su metoda za poučavanje o nečem apstraktnog kao što su međuljudski odnosi jer omogućavaju učenicima iskustveno učenje te da kroz igru i različite aktivnosti svjesno rade na sebi i aktivno sudjeluju u procesu stvaranja novog znanja.

Upravo u obrazovanju o emocijama odnosno za emocije idealan su alat pedagoške radionice zbog mogućnosti interaktivnog sadržaja i različitih oblika rada i metoda u poučavanju. Ovakav pristup učenicima je dinamičan i stoga učinkovit kao sredstvo poučavanja jer učenike stavlja u aktivnu ulogu te ih odmiče od svakidašnjeg nastavnog ozračja i načina poučavanja koji većinski iziskuje sjedenje u klupama i slušanje predavanja.

8.3.1. Radionica – „Strah od neuspjeha“

U: Priručnik za razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina darovitih učenika

Cilj: razvijanje logičkog zaključivanja, analiziranja i kombinatorike, analizom situacija doći do zaključka o čemu ovisi uspjeh, razvijanje sposobnosti procjenjivanja i smišljanja rješenja

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 45 min

Pribor: radni listići, A3 papir, flomaster, magneti, olovke

Aktivnosti: Uvodna igra koja služi za „zagrijavanje moždanih vijuga“ je izazovni zadatak u kojem učenici moraju što prije otkriti tajni kod. Nakon toga voditelj povede razgovor o uspjehu i neuspjehu preko situacija iz filma Titanic, a zatim se učenici podijele u skupine ili parove i rade na pričama o uspjehu poznatih osoba iz kojih izvlače pouku. Na kraju, voditelj podijeli radne listiće „Najgori scenarij“, a učenici potom prezentiraju svoj uradak.

Metode: metoda razgovora, metoda čitanja i rada na tekstu, metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije

Oblici rada: rad u skupini, rad u paru, grupni rad, individualni rad

8.3.2. Radionica – „Razumijevanje emocija i upravljanje emocijama I“

U: Priručnik za razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina darovitih učenika

Cilj: naučiti imenovati i razlikovati emocije, prepoznavanje tjelesnih, ponašajnih sastavnica emocija te njihovo povezivanje, raščlanjivanje komponenti emocija, analiziranje različitih vlastitih i tuđih emocija, otkrivanje prikladnosti emocija obzirom na situaciju koja je izazvala konkretnu emociju

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: papir, ploča, kreda, kartice emotikona koji prikazuju različite emocije, kartice emotikona

Aktivnosti: Učenici na prazan list papira zapisuju sve emocije kojih se sjete nakon čega ih jedan učenik sve zapiše na ploču kako bi se dobila lista emocija. Voditelj pokazuje učenicima kartice emotikona, a učenici moraju imenovati emociju na kartici. Nakon toga voditelj okreće kartice naopačke, učenici uzimaju po jednu karticu i moraju odglumiti emociju koju su dobili. Radionica završava razgovorom o povezanosti osjećaja i tjelesnih senzacija.

Metode: metoda tjelesnog pokreta – gestikulacije, mimika, gluma, metoda razgovora

Oblici rada: individualni rad, rad u skupini

8.3.3. Radionica – „Razumijevanje emocija i upravljanje emocijama II“

U: Priručnik za razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina darovitih učenika

Cilj: prepoznavanje emocija kod drugih, povezivanje riječi s tjelesnim doživljajem i ugodom/neugodom, razvijanje sposobnosti empatije temeljem prepoznavanja emocija kod drugoga

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: Kartice na kojima su prikazani različiti emotikoni (različite emocije)

Aktivnosti: Učenik glumi zamišljenu emociju s kartice dok drugi pogađaju o kojoj emociji je riječ. Voditelj povede raspravu o tome kako je bilo glumiti emociju i što je bilo najvažnije za pogađanje o kojoj se emociji radi. Naglašava se važnost prepoznavanja emocija kod drugih jer nam to pomaže u razumijevanju drugoga i u upravljanju vlastitim ponašanjem.

Metode: metoda tjelesnih pokreta – gluma, metoda razgovora – rasprava

Oblici rada: rad u skupini

8.3.4. Radionica – „Regulacija ljutnje kroz tijelo“

U: Priručnik za razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina darovitih učenika

Cilj: Prepoznavanje ljutnje, povezivanje ljutnje s tijelom, s funkcijom koju ljutnja ima, upoznavanje tjelesnih korelata ljutnje, pronalaženje novih oblika ponašanja temeljem razlučivanja dobrih i loših strana ljutnje.

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: siluete ljudske figure, olovke, bojice, papir

Aktivnosti: Učenici na papiru na kojem je nacrtana silueta ljudskog tijela označavaju dio tijela gdje osjećaju ljutnju. Zatim se podijele u dvije skupine s uputom da opišu tjelesne senzacije koje osjećaju kada su ljuti. Jedan učenik zapisuje iskustva i o tome daje izvještaj u velikoj grupi. Voditelj povede razgovor o tome što se događa u tijelu kada smo ljudi i na kraju slijedi rasprava u kojoj učenici iznose svoje ideje i iskustva.

Metode: metoda crtanja, metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora

Oblici rada: grupni rad

8.3.5. Radionica – „Empatija i poštovanje“

U: Dijalog za Budućnost - Priručnik za sve one koji žele širiti mir i graditi društvo suradnje, uvažavanja i tolerancije

Cilj: naučiti što su emocije i na koji način se manifestiraju, razvijanje sposobnosti prepoznavanja emocija, povezivanje emocionalnih reagiranja s verbalnom i neverbalnom komunikacijom drugih, razvoj empatije, suosjećanja i razumijevanja za druge i njihovo emocionalno reagiranje

Uzrast: 12 do 18 godina

Vrijeme: 2 školska sata (90 minuta)

Pribor: papiri s nazivima emocija, olovke, markeri, papir A4 format i veliki papir za ploče za pisanje

Aktivnosti: Učenici hodaju po prostoriji i kreću se na načine koje im zadaje voditelj (primjerice kao da su ozlijedili nogu, kao da su nervozni...). Zatim dobiju kartice s emocijama i prema njima se podijele u 7 skupina u kojima trebaju razmisliti o pitanjima koja im voditelj pripremi te odgovore bilježiti na ploču s koje će kasnije prezentirati svoje odgovore. Na kraju svi sudionici ustanu i počnu se kretati po učionici uz zadatak da zagrlje što više prijatelja na najmanje 5 sekundi.

Prilagodba aktivnosti za učenike u dobi od 15 do 18 godina: Učenici hodaju po prostoriji i rukuju se s drugima kao da se upoznaju, ali ne izgovaraju svoje ime nego naziv neke emocije koju poprate adekvatnom facijalnom ekspresijom. Zatim slijedi aktivnost vođene fantazije koja izaziva osjećaje o kojima kasnije razgovaraju u parovima. Vraćaju se u veliku skupinu gdje se pokreće diskusija o osjećajima i situacijama. Radionica završava hodanjem po prostoriji i grljenjem što više prijatelja minimalno 5 sekundi.

Metode: metoda tjelesnih pokreta – hodanje, gluma, metoda pisanja, metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja

Oblici rada: rad u skupini, individualni rad

8.3.6. Radionica – „Imenovanje emocija“

U: EduKa – priručnik za mlade o nasilju i toleranciji

Cilj: naučiti imenovati pojedine emocije, opisati ih, povezati s mišljenjem, ponašanjem i fiziološkim promjenama

Vrijeme: 15-20 minuta

Pribor: slike s licima ljudi na kojima se prepoznaju određene emocije

Aktivnosti: sudionici se podijele u grupe te svaka grupa odabere jednu sliku s licem. Po pitanjima na radnom listiću raspravljaju u grupi te pokušavaju opisati emociju. Svaka grupa prezentira svoju emociju i njen opis, sudionici druge grupe nadopunjuju ili komentiraju.

Metode: metoda razgovora – rasprava, opisivanje, metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije

Oblici rada: grupni rad

8.3.7. Radionica – „Gdje osjećam emocije“

U: EduKa – priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: naučiti prepoznati fiziološke promjene vezane uz emocije

Vrijeme: 15-20 minuta

Pribor: shema ljudskog tijela, bojice

Aktivnosti: Sudionici dobiju papir sa shemom ljudskog tijela i uputu da promisle o tome kada su se zadnju puta osjećali ljuti ili uplašeni (ukoliko ima vremena, mogu obje emocije). Zatim bojicama oboje one dijelove tijela koje posebno osjećaju pri pojedinim emocijama. Tko želi prezentira grupi područja gdje se osjeća pojedina emocija s ciljem da se vidi da je fiziologija emocija stvarna, te da pojedinu emociju svatko osjeća na drugačiji način, kroz drugačiju simptomatologiju.

Metode: metoda crtanja, metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije, metoda razgovora

Oblici rada: individualni rad

8.3.8. Radionica – „Dobri/loši načini ljutnje“

U: EduKa – priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: osvijestiti razliku između ponašanja i emocije

Vrijeme: 20 minuta

Pribor: papiri, olovke

Aktivnosti: Svi članovi grupe dobiju papir na kojem su napisana dva naslova „Dobri načini ljutnje“ i „Loši načini ljutnje“. Zadatak im je da promisle o tome kako se i na koji način ljute. Sva ponašanja kojima iskazuju ljutnju trebaju podijeliti u dvije kategorije - dobre i loše (dobri

su oni kojima ne povrijede nikoga ili ništa). Postoji mogućnost da se neka ponašanja smjeste na sredinu. Nakon pojedinačnog rada, u velikoj grupi svi govore ponašanja kojih su se sjetili, te se ona ispisuju na ploču. Izvlači se zaključak da postoje poželjna i nepoželjna ponašanja vezana uz ljutnju, te da je samo stvar izbora koje ćemo ponašanje odabrati da njime izrazimo ljutnju.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora

Oblici rada: rad u skupini, individualni rad

8.3.9. Radionica – „Komponente ponašanja“

U: EduKa – priručnik za mlade o nasilju i toleranciji

Cilj: osvijestiti sve komponente ponašanja, s naglaskom na one komponente koje se mogu kontrolirati, te osvješćivanje posljedica događaja

Vrijeme: 20-30 minuta

Pribor: papiri / sheme s tablicama za rad, olovka

Aktivnosti: Prema uputi svi trebaju zamisliti neki događaj koji ih je naljutio ili uplašio. Prema pitanjima u tablici trebaju ispuniti sve komponente ponašanja koje su zamijetili kod sebe te koje su posljedice imala ponašanja koje su izabrali za pokazivanje ljutnje. Tko želi prezentira svoju tablicu te se raspravlja o tome možemo li i kako možemo utjecati da se posljedice događaja (s kojima najčešće nismo zadovoljni) promijene.

Metode: metoda pisanja, metoda demonstracije, metoda razgovora - rasprava

Oblici rada: individualni rad

8.3.10. Radionica – „Gdje osjećam emocije“

U: EduKa – priručnik za mlade o nasilju i toleranciji

Cilj: osvijestiti vlastite emocije i kako ih skrivamo

Vrijeme: 20-30 minuta

Pribor: papiri / sheme s nacrtanim obrisima lica - Emocija koja se pokazuje - Emocija koja se sakriva

Aktivnosti: : Svi sudionici rade individualno dobivši uputu da ispune radni listić. Trebaju se prisjetiti i osvijestiti 3 emocije čije iskazivanje nije poželjno, te koje često zamaskiravamo drugim emocijama – koje su to. Trebaju se nacrtati stilizirane sheme lica pojedinih emocija u zadane krugove. U grupi se prepričaju sve emocije koje se maskiraju, te se na ploču popišu emocije koje se maskiraju u jedan stupac, a u drugi s kojim emocijama se maskiraju.

Metode: metoda pisanja, metoda crtanja, metoda razgovora - rasprava

Oblici rada: individualni rad

8.3.11. Radionica – „Vođena fantazija“

U: EduKa – priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: naučiti umiriti fiziologiju koja prati emocije straha ili ljutnje

Vrijeme: 45-60 minuta

Pribor: mirna i tiha prostorija, papiri, bojice

Aktivnosti: Pozvati sudionike grupe da se umire, udobno smjeste, zatvore oči te voditelj mirno i polako pročita tekst vođene fantazije. Svi probaju zamisliti opisanu situaciju te desetak minuta ostaju zatvorenih očiju zamišljajući. Nakon toga su pozvani nacrtati svoju zamišljenu sliku. Nakon provedene vježbe, pozvani su sudionici komentirati kako im je bilo, kako su se osjećali, kako su disali, kakvi su im bili otkucaji srca... Zaključuje se da se u situacijama ljutnje ili straha treba prizvati ovaj osjećaj, te pokušati zamisliti ugodnu situaciju kao što je ova iz vježbe.

Metode: metoda crtanja, metoda razgovora

Oblici rada: frontalni rad, rad u skupini

8.3.12. Radionica – „Vježbanje racionalizacije“

U: EduKa – priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: uvježbati neke nove reakcije na pojedine neugodne emocije (ljutnja, žalost, strah)

Vrijeme: 25-30 minuta

Pribor: Kartice s primjerima (otisnuti na posebne papire), papiri, olovke

Aktivnosti: Sudionici se podijele u manje grupe. Svaka grupa izvlači jednu karticu s izmišljenom situacijom te pokušava doći do što više razloga koji mogu pojedinu osobu dovesti do navedene situacije. Sve situacije popišu. Svaka grupa prezentira svoju problemsku situaciju i moguće uzroke. Ostali su pozvani da pridonesu još pokojom idejom. Zaključak rada je da za svaku situaciju postoji bezbroj mogućnosti koje su dovele do tog rješenja. Naša emocija ovisi o mogućnosti koju smo izabrali.

Metode: metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije

Oblici rada: grupni rad, timski rad

8.3.13. Radionica – „Stresanje mrava“

U: EduKa – priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: naučiti kako se na jednostavan način riješiti loših emocija

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 15 minuta

Pribor: nema

Aktivnosti: Voditelj grupe zatraži od sudionika da zamisle kako po njima hodaju mali dosadni mravi. Uputa voditelja je da ih se svatko može riješiti tako da se temeljito stresu. Zadatak sudionika je da zamisle neku situaciju koja ih je naljutila i koja ih još uvijek ljuti, te neka otresu tu ljutnju kao i mrave. Slijedi razgovor s grupom o tome je li im pomogla ova neuobičajena metoda.

Metode: metoda tjelesnih pokreta – igranje, gestikulacije, metoda razgovora

Oblici rada: individualni rad, rad u skupini

8.3.14. Radionica – „Emocije“

U: Male grupe za velike promjene

Cilj: osvještavanje emocija i učenje kako ih prepoznati, prepoznavanje vlastitih emocija i povezivanje sa situacijama u kojima se javljaju, osvještavanje različitih načina nošenja s emocijama

Vrijeme: 60 minuta

Pribor: loptica, ploča, kreda, smajlići, papiri, olovke, bojice, flomasteri, ljepilo

Aktivnosti: Radionica započinje igrom pretvaranja da učenici susreću svoje izuzetno drage prijatelje i rukuju se s njima, bez govora. Voditelj zatim predstavlja temu i najavljuje iduću aktivnost gdje učenici stoje u krugu i govore „Tužan sam kad...“, a potom dodaju lopticu novom učeniku u krugu. Krug se ponavlja za različite emocije. Iduća aktivnost je rad na radnim listićima na kojima crtaju izraze lica praznim smajlicima. Slijedi rasprava i evaluacija.

Metode: metoda crtanja, metoda razgovora, metoda tjelesnih pokreta – igranje uloga

Oblici rada: rad u skupini, timski rad

8.3.15. Radionica – „Empatija“

U: Male grupe za velike promjene

Cilj: prepoznati emocije kod drugih i naučiti kako reagirati na iste, razvijanje empatije, osvještavanje i iskazivanje vlastitih emocija, osvještavanje da različite situacije različito utječu na pojedince

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 60 minuta

Pribor: ploča, kreda, papiri, olovke, bojice, flomasteri

Aktivnosti: Radionica započinje grupnom raspravom o novim načinima nošenja s emocijama, a zatim slijedi aktivnost u kojoj učenici uđu u sredinu kruga i pokretima pokazuju ponašanje kada su ljuti. Ostali učenici ga oponašaju kako bi učenik vidio sebe kao u zrcalu. Slijedi aktivnost zapisivanja emocija na kartice prema uputama voditelja i aktivnost u kojoj bacanjem kockice dobiju jedan od 6 zadataka ljubaznosti koje moraju odraditi.

Metode: metoda razgovora – rasprava, metoda tjelesnih pokreta – gestikulacije, mimika, metoda pisanja

Oblici rada: rad u skupini

8.3.16. Radionica – „Prepoznavanje osjećaja“

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Prepoznavanje i osvješćivanje svojih osjećaja, prepoznavanje osjećaja koje pokazujemo i koje ne pokazujemo drugima.

Uzrast: 5.razred (11 godina)

Vrijeme: 45 minuta.

Pribor: Radni listovi, papir za pisanje, olovke.

Aktivnosti: Radionica započinje razgovorom o osjećajima, učenike se potiče da navedu različite osjećaje kojih se mogu sjetiti. Zatim slijedi rad na radnim listovima s ucrtanim elipsama ispod kojih je naveden po jedan osjećaj. Učenici u elipse trebaju ucrtati odgovarajući izraz lica. Na kraju radionice slijedi vježba relaksacije u kojoj sudionici stoje u krugu, a voditelj učeniku do sebe pokaže smiješni izraz lica koji on onda prenosi učeniku sa svoje druge strane i tako dok ne dođu do zadnjeg učenika u krugu.

Metode: metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda pisanja, metoda tjelesnih pokreta – mimika

Oblici rada: individualni rad, grupni rad

8.3.17. Radionica - "Empatija"

U: Govor nenasilja

Cilj: razumjevanje pojma empatije, razvoj sposobnosti davanja empatije

Vrijeme: neodređeno

Uzrast: 7 do 14 godina

Pribor: Papiri za slikanje, boje, trake s napisanim izjavama, "mikrofon"

Aktivnosti: Predstavljanje, aktivnosti usmjerene upoznavanju s pojmom empatije, započinje se s aktivnošću u parovima gdje svaki sudionik nacrtava neku sebi dragu osobu te je svom paru objasni i opiše, zatim druga strana treba pričati o crtežu svog para, predavanje voditelja o empatiji, aktivnosti koje služe poučavanju o tome kako dati empatiju osobi koja je "žirafa" i osobi koja je "zmija", radionica završava igrom "u tuđim cipelama" kao asocijaciji u žargonu

Metode: metoda crtanja, metoda razgovora – opisivanje

Oblici rada: rad u paru, frontalni rad

8.3.18. Analiza

Radionice iz seta Emocija i osjećaja najviše su usmjerene na sposobnosti imenovanja, razlikovanja i prepoznavanja emocija, razvoj sposobnosti reguliranja emocionalnih ponašanja i otkrivanja prikladnosti emocija s obzirom na situaciju te prepoznavanje fizioloških promjena vezanih uz emocije. Uz to se još javljaju ciljevi poput razvoja empatije, uvježbavanja novih reakcija na neugodne emocije (ljutnja, žalost, strah), razvoj sposobnosti analiziranja vlastitih i tuđih emocionalnih reakcija, razvoj sposobnosti umirivanja fiziologije koja prati emocije straha ili ljutnje, osvještavanje različitih načina nošenja s emocijama kao i razvoj sposobnosti prepoznavanja emocija kod drugih i učenje kako reagirati na iste.

Vremenski okvir potreban za izvođenje ovih radionica varira od 15 minuta pa sve do 90 minuta, odnosno dva školska sata što neće svaki učitelj imati na raspolaganju. Međutim, budući da aktivnosti u tim dugim radionicama nisu povezane jedne s drugima, učitelji mogu uzeti neke njihove komponente i prilagoditi ih svojim potrebama i potrebama skupine.

Ciljani uzrast većine radionica su osnovnoškolci, uz iznimku radionice „Empatija i poštovanje“ koja je predviđena za uzrast od 12 do 15 i prilagođena za uzrast od 15 do 18 godina.

Od potrebnih materijala i pribora većina navedenih radionica zahtijeva sve što se već može naći u učionici, poput papira, olovki, markera, flomastera, ploče i ljepila. Neke od radionica zahtijevaju posebne radne listove ili kartice, koje se mogu naći u priložima na kraju svake od tih radionica što ih čini lako dostupnima. U nekoliko radionica se koriste zanimljivi materijali vrlo specifični za obradu teme emocija, poput papira sa siluetama ljudskog tijela ili obrisima lica kao i kartice s emotikonima koje učenici koriste kako bi vizualno dočarali svoje osjećaje i poznavanje emocija.

Najčešće korišteni oblici rada su individualni rad i rad u skupini, a kroz glumu igranje uloga se najčešće izražava ono što je doživljeno i osjećaji. Koristeći navedene metode i oblike rada, učenici ulaze u uloge te iskustvenim učenjem proživljavaju i doživljavaju situacije koje u njima izazivaju određene emocije. Iskustvenim učenjem učenici doživljavaju određenu aktivnost, razmjenjuju dojmove i zapažanja o onome što se dogodilo, promišljaju i raspravljaju o onome što se dogodilo i na kraju primjenjuju naučeno. Ostale korištene metode i oblici rada uključuju timski rad, rad u paru, metode razgovora - rasprave, metode usmenog izlaganja, brainstorminga, metode crtanja i metode pisanja.

8.4. Tolerancija, rješavanje sukoba i nenasilje

Pojam tolerancija dolazi od latinskog glagola *tolerare*, a znači podnositi, tolerirati i označava “sposobnost podnošenja nečega što jest ili bi moglo biti neugodno, štetno ili nepodnošljivo” (EduKa, 2013, str. 64). Tolerancija se odnosi na poštovanje, prihvaćanje i uvažavanje različitosti u svjetskim kulturama i zasnovana je na znanju, otvorenosti, komunikaciji i slobodi mišljenja, savjesti i uvjerenju. Poseban značaj u ostvarenju tolerancije ima obrazovanje jer iako ne možemo ponuditi potpuna pravila kojih se treba držati da bismo bili tolerantni, možemo ukazati na mnoge momente koji određuju i objašnjavaju toleranciju (EduKa, 2013).

Sukob je društveni odnos koji proizlazi iz nemogućnosti usklađivanja interesa i nastaje iz neslaganja dviju ili više osoba. Dio je naše svakodnevice stoga je važno razvijati sposobnosti nenasilnog rješavanja sukoba koje proizlazi iz kulture nenasilja. To znači da trebamo znati slušati i razumijevati druge, ovladati svojim emocijama, imati strpljenja i mašte da iznađemo rješenja koja mogu biti prihvatljiva za obje strane u sukobu (EduKa, 2013). Bitno je usmjeriti energiju u traženje izlaza iz sukoba, a ne u traženje krivca, a samim rješavanjem sukoba

sukobljene strane imaju mogućnost ispitati međusobne razlike i prihvatiti ih te tako povećati toleranciju i razumijevanje drugih ljudi (EduKa, 2013).

8.4.1. Radionica – „Rješavanje problema“

U: Priručnik za razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina darovitih učenika

Cilj: kod učenika potaknuti razvoj logičkog zaključivanja i analiziranja, potaknuti ih da analizom problemskih situacija pronalaze moguća rješenja i predviđaju eventualne posljedice i naučiti analizirati, procjenjivati i odabirati rješenja

Vrijeme: 45min

Pribor: radni listići, crteži problemskih situacija

Aktivnosti: Voditelj učenicima podijeli radne listiće „Izlet – zagonetka“ i povede razgovor o strategiji rješavanja problema. Učenici podijeljeni u grupe klasificiranjem i svrstavanjem podataka otkrivaju rješenje zagonetke te izmjenjuju svoja iskustva i opisuju strategije kojima se koriste pri suočavanju s problemima. Voditelj zatim prepriča zagonetku „Kolumbovo jaje“ i upozna učenike s konkretnim postupcima pri rješavanju problema. Učenici analiziraju problemske situacije i pronalaze moguća rješenja te na kraju predstavnik svake grupe prezentira njihov rad.

Metode: metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja

Oblici rada: frontalni rad, individualni rad, grupni rad

8.4.2. Radionica – „Integracija načela rodne ravnopravnosti“

U: Dijalog za Budućnost - Priručnik za sve one koji žele širiti mir i graditi društvo suradnje, uvažavanja i tolerancije

Cilj: naučiti razliku između spola i roda, osvještavanje o rodnim stereotipima i opterećenjima koja oni stvaraju u svakodnevnom funkcioniranju i odnosu, problema koji nastaju ukoliko se ne uklapamo u društveno poželjan obrazac ponašanja i odnos rodnih uloga, razumijevanje rodne ravnopravnosti i prepoznavanje rodne nejednakosti u svakodnevnom životu

Uzrast: 12 do 18 godina

Vrijeme: 90 minuta

Pribor: Ploča za pisanje, markeri, papirni stickeri.

Aktivnosti: Radionica započinje grupnom aktivnošću „Čvor“ gdje učenici žmirećki međusobno isprepliću ruke dok ne naprave čvor te ga onda raspetljavaju. Slijedi aktivnost o stereotipnom viđenju muškaraca i žena i rasprava o spolu i rodu. Zatim slijedi aktivnost igranja uloga u kojoj dječaci dobivaju ženske uloge, a djevojčice muške. Nakon provedene diskusije slijedi igra asocijacija na temu „ravnopravnosti“.

Metode: metode tjelesnih pokreta, metoda razgovora – rasprava

Oblici rada: rad u skupini

8.4.3. Radionica – „Upravljanje konfliktima“

U: Dijalog za Budućnost - Priručnik za sve one koji žele širiti mir i graditi društvo suradnje, uvažavanja i tolerancije

Cilj: razjasniti što je konflikt i doći do zajedničkog razumijevanja konflikta, ukazivanje na pozitivne i negativne aspekte konflikta, upoznavanje s najčešćim i optimalnim načinima reagiranja u svakodnevnim konfliktnim situacijama

Uzrast: 12 do 18 godina

Vrijeme: 90 minuta

Pribor: veliki papir, markeri

Aktivnosti: Na početku radionice voditelj uvodi učenike u temu konflikta igrom asocijacije na riječ „konflikt“. U idućoj vježbi učenici u grupnom radu kroz metodu igranja uloga razmatraju svoje uobičajene načine reagiranja u konfliktnim situacijama te koje bi reakcije bile optimalne. Svaka skupina iznese svoje odgovore i slijedi grupna diskusija.

Metode: metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda tjelesnih pokreta – igranje uloga, gluma, metoda demonstracije

Oblici rada: grupni rad

8.4.4. Radionica – „Prevenција govora mržnje“

U: Dijalog za Budućnost - Priručnik za sve one koji žele širiti mir i graditi društvo suradnje, uvažavanja i tolerancije

Cilj: podići svjesnost o problemu i prisustvu govora mržnje u javnom prostoru, na društvenim mrežama i van njih, posljedica koje takve aktivnosti mogu imati za osobno, emocionalno i socijalno funkcioniranje pojedinca ili skupine, razumijevanje govora mržnje, posebice u kontekstu zaštite ljudskih prava i demokracije

Uzrast: 12 do 18 godina

Vrijeme: 90 minuta

Pribor: Novine sukladno dobi skupine, ploča za pisanje, markeri u boji, papirići sa pozdravima za završnu aktivnost, kutija

Aktivnosti: Voditelj radionicu otvara igrom u kojoj napravi grimasu i pošalje ju sudioniku do sebe, a on ju zatim nastoji što vjernije oponašati i poslati sljedećem sudioniku. Kroz razgovor o govoru mržnje učenici daju asocijacije i stvaraju definiciju pojma. U idućoj aktivnosti učenici u skupinama od pet do 6 članova iz časopisa izvlače članke ili rečenice koje šalju poruke mržnje. Predstavljaju ih skupini i povede se diskusija o širenju govora mržnje. Radionica se nastavlja igrom u kojoj učenici šetaju po prostoriji i trebaju zagrliti učenika koji ima osobine koje voditelj kaže. Slijedi aktivnost rada na projektu. Učenici trebaju kreirati Facebook skupinu pod nazivom „Reci NE govoru mržnje“ skupa s pravilima skupine, slikom naslovnice i svime potrebnim za funkcioniranje skupine. Prezentiraju svoje radove i bira se najbolji rad. Radionica završava pozdravima.

Metode: metoda tjelesnih pokreta – mimika, metoda razgovora, metoda demonstracije, metoda usmenog izlaganja

Oblici rada: grupni rad, timski rad

8.4.5. Radionica – „Kada stanem u tuđe cipele“

U: EduKa - priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: analiza situacija s različitih strana, uživljavanje u ulogu „nekoj drugog“

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: pripremljene kopije priče

Aktivnosti: Sudionicima se čita bajka „Pepeljuga“, ali posebne verzije sa stajališta maćehe, starijih sestara i oca. Uživljavanje sudionika sa svakom ulogom i prepričavanje njihove vizije događaja. Slijedi razgovor s grupom kako se osjećala tijekom igre.

Metode: metoda čitanja i rada na tekstu, metoda tjelesnih pokreta – igranje uloga, metoda razgovora – prepričavanje, rasprava

Oblici rada: rad u skupini

8.4.6. Radionica – „Duga“

U: EduKa - priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: prepoznavanje stereotipa usvajanje različitosti kao bogatstva

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: radni listovi

Aktivnosti: Zajedno u grupi pročitati priču „Duga“ (koju je prema indijanskoj predaji zapisala Anne Hope 1978. godine). Podijeliti sudionike u manje grupe, podijeliti im priču, zadatak je porazgovarati o tome što im je u priči bilo lijepo ili važno. Presentacija svake grupe ostalima svojeg viđenja priče.

Metode: metoda čitanja i rada na tekstu, metoda razgovora – rasprava

Oblici rada: grupni rad

8.4.7. Radionica – „Euroželjeznica“

U: EduKa - priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: Izazvati stereotipe i predrasude sudionika o drugim osobama, manjinama i „drugačijima,, podići samosvijest o ograničenjima tolerancije i rješenju sukoba suprotstaviti različite vrijednosti sudionika.

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 90 minuta

Pribor: radni papir za svakog sudionika, olovke

Aktivnosti: Podijeliti radni papir. Ukratko izložiti prizor, ispitajte s kojim bi sudionik najradije putovao, a s kojima ne bi putovao. Okupiti grupu od 4-5 sudionika i neka naprave jednoglasnu listu osoba. Svaka grupa izlaže svoja stajališta (razgovor o suradnji unutar grupa). Rasprava će se voditi na osnovu grupnih izvješća. Uspoređivanje različitih rezultata je i uvod u raspravu.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora - rasprava

Oblici rada: grupni rad

8.4.8. Radionica – „Naranča“

U: EduKa - priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: traženje miroljubivog rješenja sukoba

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 30 minuta

Pribor: radni list Naranča, olovke

Aktivnosti: Podjela radnih listova s napomenom da se ispuni sa svog stajališta. Svaki sudionik daje svoj radni list lijevom susjedu. Razgovor s grupom o načinu rješavanja sukoba.

Metode: metoda pisanja, metoda razgovora

Oblici rada: individualni rad, grupni rad

8.4.9. Radionica – „Strip“

U: EduKa - priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: traženje rješenja sukoba, osmišljavanje načina izražavanja

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: radni papir za svakog sudionika

Aktivnosti: Podijeliti sudionike u parove; podijeliti parovima crtež broj 1 i izlaganje svakog para o rješenju sukoba. Podjela parovima crteža 2 i 3 te uputa da u oblačke stripa unesu „ono što se željelo, a nije reklo“. Svaki par čita ono što su zajednički napisali u oblačcima stripa. Razgovor s grupom o tome kako sad vide rješenje sukoba, zaključivanje da ako vlastite potrebe i želje jasno ne izrazimo, to može dovesti do sukoba i svađe.

Metode: metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda pisanja

Oblici rada: rad u paru, grupni rad, timski rad

8.4.10. Radionica – „Priča o Damiru i Nemiru“

U: EduKa - priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: rješavanje sukoba

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 45 minuta

Pribor: radni list, olovka

Aktivnosti: Voditelj ispriča primjer sukoba između Damira i Nemira s radnog lista. Podjela radnih papira sudionicima sa zadatkom da moraju ispuniti sve moguće ishode sukoba (detalji se nalaze u radnom listu). Razgovor u grupi o mogućnostima rješavanja sukoba.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda pisanja, metoda razgovora

Oblici rada: individualni rad, grupni rad

8.4.11. Radionica – „Drugi i drugačiji“

U: Nenasilje počinje sa mnom – radionice za rad s djecom i mladima

Cilj: osvijestiti svoj identitet i identitete drugih, osvijestiti pripadnosti različitim skupinama, osvijestiti kakve slike imamo o sebi i drugima, propitati što nam pomaže da mijenjamo te slike, osvijestiti svoje predrasude i stereotipe, osvijestiti čimbenike koje vode diskriminaciji u njihovoj društvenoj sredini

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: dva školska sata (90 minuta)

Pribor: različiti sitni predmeti, fotografije, samoljepljivi blokovi različitih boja, popis pojmova, plakatni papir, flomasteri

Aktivnosti: Voditelj u sredinu kruga stavi različite predmete koje učenici odabiru i ukratko ispričaju zašto su odabrali baš taj predmet i što on za njih znači. U idućoj aktivnosti na papiriće zapisuju svoje uloge te postepeno odbacuju one bez kojih bi mogli živjeti. Odbačene papiriće vraćaju i poredaju po prioritetima. Slijedi grupna aktivnost o predrasudama i stereotipima nakon koje slijedi rasprava u plenumu.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije, metoda razgovora

Oblici rada: timski rad, grupni rad

8.4.12. Radionica – „Ja u sukobu“

U: Nenasilje počinje sa mnom – radionice za rad s djecom i mladima

Cilj: Osvijestiti svoje stavove i ponašanje u sukobu, vježbati povezivanje osjećaja i potreba, osvijestiti što vodi do eskalacije sukoba i propitati kako reagirati da do eskalacije ne dođe, osvijestiti osobnu odgovornost u sukobu

Vrijeme: dva školska sata (90 minuta)

Uzrast: 7 do 14 godina

Pribor: plakatni papir, flomasteri, lista tvrdnji za barometar, dijagram sa životinjama i objašnjenjem značenja životinja, samoljepljivi papirići

Aktivnosti: Učenici razgovaraju u paru sa zadatkom da otkriju dvije stvari iz života koje su im zajedničke. Svatko predstavi svog para. Slijedi oluja ideja na temu sukob i vježba „Barometar stavova“ u kojoj učenici izražavaju slaganje s tvrdnjama kroz zauzimanje položaja u prostoru. Zatim slijedi grupna aktivnost o stilovima ponašanja u sukobu i rasprava, a radionica završava vježbom rješavanja sukoba u kojoj učenici u paru pokušavaju doći do rješenja sukoba koje im oboje odgovara.

Metode: metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja

Oblici rada: rad u paru, rad u skupini, timski rad

8.4.13. Radionica – „Sukob je prilika“

U: Nenasilje počinje sa mnom – radionice za rad s djecom i mladima

Cilj: vježbati rješavanje sukoba kroz suradnju, osvijestiti razliku između tumačenja i promatranja osvijestiti različite završetke sukoba

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: dva školska sata (90 minuta)

Pribor: veća vrećica bombona, primjeri sukoba, plakatni papir, papiri, flomasteri

Aktivnosti: radionica započinje natjecateljskom igrom obaranja ruke pa vježbom suradnje u kojoj učenici u paru kroz igru uloga pokušavaju pronaći rješenje sukoba po načelu suradnje. Aktivnost završava razgovorom u plenumu, a nekoliko parova demonstrira svoj proces. Slijedi aktivnost oluje ideja o onome što vide i voditelj otvara diskusiju o različitim percepcijama koje dovode do različitih zaključaka. U aktivnosti „Crtačka bitka“ učenici u paru, bez pričanja, moraju nacrtati crteže koji su im zadani i to koristeći jedni olovku koju skupa drže.

Metode: metoda tjelesnih pokreta – igranje uloga, metoda demonstracije, metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, metoda crtanja

Oblici rada: rad u paru

8.4.14. Radionica – „Mirotvorci“

U: Nenasilje počinje sa mnom – radionice za rad s djecom i mladima

Cilj: osvijestiti uporabu vlastite moći za nasilje/nenasilje, osvijestiti osobnu odgovornost u sukobu, osvijestiti načine nošenja s ruganjem

Vrijeme: tri školska sata (135 minuta)

Pribor: plakatni papiri, flomasteri, naranča, samoljepljivi papirići, evaluacijski upitnici, predložak za evaluaciju.

Aktivnosti: Radionica započinje uvodnim krugom u kojem učenici jedni drugima prenose izraze lica. Slijedi oluja ideja na temu moći pa aktivnost u kojoj učenici rade u paru i na 5 minuta imaju moć nad drugom osobom. Aktivnost završava kratkim razgovorom u plenumu. Zatim slijedi grupni rad, razgovor, izrada plakata i prezentacija ideja grupe o uporabi moći za nenasilje. Učenici igrom pantomime pokazuju svoje omiljene aktivnosti, dok ostatak grupe pogađa o čemu je riječ. Voditelji/ce demonstriraju sukob na primjeru naranče koristeći različite nasilne metode da ju dobiju, a nakon svakog kruga pitaju učenike koliko im je ta metoda pomogla riješiti problem. Radionica završava diskusijom.

Metode: metoda tjelesnih pokreta – gestikulacije, mimika, metoda razgovora, metoda ručnog rada

Oblici rada: rad u paru, grupni rad

8.4.15. Radionica – „Poštivanje drugih“

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Uvažavanje osjećaja drugih osoba, uvažavanje međusobnih različitosti.

Uzrast: 6. razred (12 godina)

Vrijeme: 45 minuta.

Uvjeti rada: Sjedenje u krugu, igra uloga.

Pribor: Listić papira za svakog učenika, nekoliko araka papira A3 ili A2, flomasteri.

Aktivnosti: Na početku se pročita Priča o pajacima Sunčane Škrinjarić nakon čega slijedi diskusija pa dijeljenje skupine na manje skupine od po 4-5 učenika. Svaka skupina napiše zajedničku poruku pajacima i susjedima na papirima koji se zatim zalijepe na zid. Svi učenici sudjeluju u diskusiji o napisanim porukama – što im je zajedničko, kako bi reagirali pajaci, a kako susjedi na njihove poruke? Na kraju se može odigrati ta situacija s izmjenama uloga.

Metode: metoda čitanja i rada na tekstu, metoda razgovora, metoda tjelesnih pokreta – igranje uloga

Oblici rada: rad u skupinama, timski rad

8.4.16. Radionica - "Ah, ti dečki – ah, te cure"

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Osvješćivanje stereotipa i izvora stereotipa o suprotnom spolu, prepoznavanje problema u odnosima među spolovima koji su posljedica stereotipa, važnost objektivne procjene.

Uzrast: 8.razred (14 godina)

Vrijeme: 40 minuta.

Uvjeti rada: Rad u malim skupinama.

Pribor: Papir, olovka, ploča, kreda.

Aktivnosti: Učenici su podijeljeni u grupe po spolovima. Zadatak je na papire napisati karakteristike koje pripisuju djevojkama i dečkima. Kada je zajednička aktivnost završena dijele se u manje skupine koje potom imaju zadatak na zajednički papir napisati sve osobine i karakteristike za suprotni spol koje su svi članovi grupe napisali i broj koliko učenika je to isto napisalo. Izdvoje najčešće napisane osobine i upišu broj učestalosti. Na ploču se potom pišu najčešće pisane karakteristike. Voditelj radionice pokreće otvorenu diskusiju među učenicima, pušta ih da sami komentiraju te usmjerava razgovor ka tome da se osvijeste mogući stereotipi koji nisu uvijek točni te ne moraju uopće biti. Radionica završava sa igrom - Na kraju odigrajte jednu igru. Dečki i djevojke naprave parove. Okrenu se leđima, uhvate za ruke ispod lakta i nastoje hodati. Najprije vodi jedan član para, a na vaš znak drugi član para.

Metode: metoda pisanja, metoda razgovora, metoda tjelesnih pokreta – igranje igre

Oblici rada: timski rad, individualni rad, rad u paru

8.4.17. Radionica - "Telefonska govornica"

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Vježbanje tehnike rješavanje sukoba interesa.

Uzrast: 8.razred (14 godina)

Vrijeme: 45 minuta.

Uvjeti rada: Podjela učenika na promatrače i glumce (6 glumaca dragovoljaca).

Pribor: Arak papira na kojem je nacrtana telefonska govornica, jedna telefonska slušalica (od priručnog materijala)

Aktivnosti: Radionica započinje odabirom šest dobrovoljaca koji će izvršavati zadatak. Podjele se u dvije skupine po troje. Jedna skupina dobiva zadatak da glumi kao da priča na telefonskoj govornici o nekom nebitnom događaju, dok druga skupina dobiva zadatak glumiti kako iz hitnog razloga mora obaviti poziv na telefonskoj govornici zauzetoj od strane osobe iz prve skupine. Voditelj radionice daje upute promatračima o onome što se želi prikazati igrokazom – konfliktne situacije. Glumci imaju neizrečeni zadatak da dođu do rješenja situacije u kojoj se nalaze u igrokazu. Poslije ove aktivnosti pokreće se rasprava među svim učenicima gdje promatrači komentiraju što su primijetili tokom igrokaza. Na kraju dva dobrovoljca imaju priliku odglumiti situaciju s efikasnim rješenjem do kojega su učenici zajednički došli.

Metode: metoda tjelesnih pokreta – gluma, metoda razgovora - rasprava

Oblici rada: timski rad, rad u skupini

8.4.18. Analiza

Ciljevi ovih radionica usmjereni su ponajviše na osvještavanje stavova, ponašanja i osobne odgovornosti u sukobu, prevenciji eskalacije sukoba i vježbanju tehnike miroljubivog načina rješavanja sukoba kroz suradnju. Isto tako, u velikoj mjeri su usmjereni i na podizanje svijesti

o problem i prisutstvu govora mržnje u javnog prostoru, na društvenim mrežama, ali i van njih te posljedica koje takve aktivnosti mogu imati za osobno, emocionalno i socijalno funkcioniranje pojedinaca. Uz to su usmjereni i na prepoznavanje stereotipa i predrasuda o “drugacijima”, razumijevanje razlike između spola i roda, razumijevanje rodne razvopravnosti i prepoznavanje rodne nejednakosti u svakodnevnom životu. Navode se i ciljevi poticanja razvoja logičkog zaključivanja i analiziranja, kao i poticanja da analizom problemskih situacija pronalaze moguća rješenja i predviđaju eventualne posljedice te u skladu s time odabiru obostrano najpovoljnija rješenja. Kroz navedene radionice se kod učenika podiže svijest o toleranciji i diskriminaciji, kao i o važnosti objektivne procjene i regulacije vlastitih reakcija. Učenicima se kroz razne aktivnosti nudi prilika za ulaznje u ulogu i iskustveno doživljavanje situacija iz perspektive drugih i drugačijih kako bi dobili uvid u različite percepcije istih situacija koje će im posljedično pomoći u odmicanju od situacije i razumijevanja tuđih reakcija, a samim time i razvoju tolerancije. Učenike se kroz radionice potiče na razmišljanje i educiranje o temi nasilja, osvještavaju se negativne strane ismijavanja, povezuju ismijavanje i ruganje s nasiljem i osvještava se težina verbalnog nasilja i posljedica koje donosi. Bitno je navesti da se kroz sve radionice protežu ciljevi razvoja sposobnosti za uvažavanje osjećaja drugih osoba i međusobnih različitosti.

Vremenski okvir potreban za izvođenje ovih radionica varira od 30 minuta pa sve do 135 minuta odnosno tri školska sata. S obzirom da su teme tolerancije, rješavanja sukoba i nenasilja teme koje se trebaju obrađivati preventivno, a ne tek nakon što se problem dogodi, veoma je pogodno koristiti radionice u nekoliko dijelova i koje zahtijevaju više školskih sati za obradu pa čak ih obrađivati u nekoliko navrata ukoliko je to moguće. Ukoliko su učitelji ograničeni vremenom, mogu prilagoditi radionice svojim potrebama i potrebama skupine i izdvojiti aktivnosti koje smatraju da bi im pomogle u ostvarivanju postavljenih ciljeva. Većina radionica je predviđena za osnovnoškolski uzrast.

Najčešće korišteni oblici rada su rad u paru i rad u skupinama. Od učenika se traži uživljavanje u uloge, doživljavanje situacije i izražavanje doživljenog, kao i rad na rješavanju problema i sukoba kroz suradnju. Budući da su obrađivane teme tolerancije, rješavanja sukoba i nenasilja, veoma je pogodno koristiti metode uživljavanja u uloge drugih kako bi učenici “na vlastitoj koži” doživjeli kako je drugima te kako bi osvijestili postojanje tuđih percepcija istih situacija koje se razlikuju od njihovih percepcija. Ovakav način rada je pogotovo korisan u situacijama kada se učenici uživljavaju u uloge “drugacijih”, kada mijenjaju strane u sukobu ili kada ulaze u uloge više suprotstavljenih strana kako bi iz svih perspektiva mogli sagledati situaciju. Još

jedna od često korištenih metoda je rasprava o obrađivanim temama i situacijama kroz koju učenici razmjenjuju ideje, mišljenja i stavove i tako upotpunjavaju znanja stečena kroz provedene aktivnosti. Grupni rad je korišten češće nego individualni rad, a ostale korištene metode i oblici rada su još čitanje i rad na tekstu, igre asocijacije i oluje ideja, neverbalne metode crtanja izvedeno u paru, razne natjecateljske igre, metode pisanja (rad s radnim listićima), rad na projektu i prezentiranje rezultata.

Od pribora i materijala potrebnih za izvođenje radionica, osim onih klasičnih poput papira, olovaka, flomastera, navode se i predmeti poput vreće bombona, naranče, telefonske slušalice i različitih sitnih predmeta koje učenici u aktivnosti biraju po vlastitim preferencijama kako bi se predstavili drugima. Iako postoje ograničenja u pribavljanju ovakvih nekonvencionalnih materijala, korištenjem istih se privlači i zadržava pozornost učenika i potiče veća zainteresiranost za aktivnosti.

Teme tolerancije, rodne ravnopravnosti i nejednakosti, diskriminacije, stereotipa, predrasuda i (ne)nasilja (pogotovo internetskog nasilja) su iznimno aktualne teme za današnje društvo. Upravo zbog toga škola ima bitnu ulogu u pripremanju učenika za suočavanje s navedenim temama, a radionice su odličan alat koji učenicima pruža iskustveno učenje o njima na drugačiji i zanimljiv način. Razvijanjem tolerancije i sposobnosti rješavanja sukoba na nenasilan način i kroz suradnju s drugima, razvijaju se pozitivni stavovi i razumijevanje za druge i “drugačije” što se kasnije reflektira na razvoj boljih međuvršnjačkih odnosa i razredne kohezije.

8.5. Suradnja i timski rad

Suradnja i timski rad od iznimne su važnosti u svim odnosima, bilo neformalnim, profesionalnim ili poslovnim. Pridonose boljoj atmosferi u skupini, kao i učinkovitijem i produktivnijem radu i ostvarenju zadanih ciljeva jer ono što ne može jedna glava i dvije ruke, obično može više njih (Dijalog za Budućnost, 2018). Prema Šunić i sur. (2019) suradnja je jedan od važnijih aspekata kvalitetnog obrazovnog sustava te je od iznimne važnosti razvijati kvalitetne međuvršnjačke odnose i osvještavati važnost međusobne suradnje i prijateljskih odnosa unutar škole. Autorice također navode (Reić-Ercegovac i Jukić, 2008, prema Šunić i sur., 2019) kako je jedan od načina ostvarivanja suradnje organizacija nastave kroz suradničko

učenje u skupinama. Korištenje suradničkih oblika rada, osim suradnje, razvija i međuvršnjačke odnose i povezuje razredni odjel u jednu sociometrijski homogeniju skupinu.

U nastavku rada donosim pregled i analizu radionica usmjerenih na razvoj suradnje i timskog rada.

8.5.1. Radionica – „Znamo li surađivati?“

U: Priručnik za razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina darovitih učenika

Cilj: razvoj analitičkog mišljenja i deduktivnog zaključivanja, uočavanje značaja suradnje za postizanje uspjeha, razvoj suradničkih odnosa u razredu

Vrijeme: 45min

Pribor: radni listići, olovke, tablice sa zadacima, post-it papirići

Aktivnosti: U uvodnoj igri se učenicima postave tri pitalice mozgalice. Moraju samostalno doći do rješenja, ali mogu voditelju postavljati pitanja koja će ih usmjeravati ka rješenju. Iduća aktivnost se sastoji od tri dijela. U sva tri dijela učenici imaju zadatak u 30 sekundi zapamtiti što više prikazanih simbola, a potom u tablicu upisati sve simbole kojih se sjećaju. U prvom dijelu rade samostalno, u drugom u paru, a u trećem u skupinama od 4 učenika. Kada rade u paru i u skupinama imaju 5 sekundi za dogovor prije nego se simboli prikažu. Na kraju voditelj pročita priču iz koje se povede rasprava o važnosti suradnje. Učenici na post-it papiriće zapisuju što su naučili iz priče.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda čitanja i rada na tekstu, metoda razgovora, metoda pisanja

Oblici rada: individualni rad, rad u paru, timski rad, grupni rad

8.5.2. Radionica – „Suradnja i timski rad“

U: Dijalog za Budućnost: priručnik za one koji žele širiti mir i graditi društvo suradnje, poštovanja i tolerancije

Cilj: osvijestiti važnost timskog rada i suradnje u privatnom i profesionalnom životu, upoznavanje s izazovima koje donosi izgradnja tima i važnih pretpostavki za izgradnju

uspješnog timskog rada i suradnje, prepoznavanje i primjena ponašanja koja pridonose većoj suradnji i timskom radu, osvijestiti prednosti i dobrobiti timskog rada u odnosu na natjecateljska i konfliktna ponašanja

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 90 minuta

Pribor: Ploča za pisanje, papir za izlaganje tekstova, A4 papir i olovke, opis situacije.

Aktivnosti: U uvodnoj igri učenici zamisle da su u moru u koje dolazi morski pas. Kada voditelj radionice da znak da je morski pas u blizini, učenici se moraju „spasiti“ stajanjem na „otoke“ (novinski ili neki sličan papir) kojih nema dovoljno za sve učenike. Koliko će ih se spasiti ovisi o njihovoj suradnji. U idućoj aktivnosti učenici rade u grupama. Voditelj postavi izmišljenu situaciju, a učenici skupa rade na mogućim rješenjima, daju ideje i međusobno diskutiraju. Predstavnik svake grupe prezentira njihova rješenja. Voditelj završnu diskusiju dopunjava znanjem o preduvjetima uspješnog timskog rada.

Metode: metoda tjelesnih pokreta – igranje uloga, metoda razgovora – rasprava, metoda usmenog izlaganja, metoda demonstracije

Oblici rada: grupni rad, timski rad,

8.5.3. Radionica – „Crtačka bitka“

U: EduKa – priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji

Cilj: uočiti važnost neverbalne komunikacije i suradnje

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 20 minuta

Pribor: papiri i flomasteri za sudionike

Aktivnosti: Sudionici se podijele u parove te se dogovore tko će biti osoba “A” i “B”. Osobe “A” izađu van i da im se zadatak da kad se vrate u dvoranu, dođu do svog para i da nacrtaju grad u sumrak, držeći jedan flomaster zajedno. Ne smiju verbalno komunicirati sa svojim parom od trenutka kada uđu u dvoranu. Osobe “B” koje ostanu unutra dobiju zadatak da kad se njihovi

parovi vrata u dvoranu nacrtaju morski krajolik u podne, držeći jedan flomaster zajedn. Bitno je da ne smiju komunicirati sa svojim parom od trenutka kada uđu u dvoranu. Potom parovi sjedaju zajedno i da im se jedan flomaster, uz uputu da držeći olovku zajedno trebaju nacrtati sliku na zajedničkom papiru, bez verbalne komunikacije. Kada svi nacrtaju svoje crteže, zaustavite ih. Neka par po par pokaže svoje crteže. Slijedi diskusija o tome kako im je bilo raditi ovu vježbu, jesu li zadovoljni nacrtanim, jesu li drugu osobu shvatili kao protivnika/cu, jesu li i kako su pronašli zajednički jezik i ostvarili suradnju u crtanju slike.

Metode: metoda crtanja, metoda demonstracije, metoda razgovora – rasprava, metoda usmenog izlaganja

Oblici rada: rad u paru

8.5.4. Radionica – „Upoznavanje i grupna pravila“

U: Male grupe za velike promjene

Cilj: međusobno upoznavanje, dobivanje informacija o očekivanjima učenika, poticanje grupne kohezije, postavljanje pravila ponašanja tijekom provođenja radionica

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 55 minuta

Pribor: ploča, kreda, flomasteri, bojice, lopta, klupko vune, papiri i olovke, hamer papir

Aktivnosti: U igri upoznavanja voditelj u krugu postavlja pitanje i dobaci lopticu učeniku koji treba odgovoriti na postavljeno pitanje. Nakon toga se povede rasprava o očekivanjima od radionice, a u idućoj aktivnosti učenici u grupama rade na osmišljavanju grupnih pravila. Svaka grupa iznese svoja pravila, povede se rasprava i odabiru se najvažnija pravila koja učenici potom zapisuju na veliki papir. U aktivnosti za povećanje grupne kohezije, učenici se slobodno kreću prostorom, a na znak voditelja („Atom“) se uhvate za ruke s najbližom osobom (ili s više njih, ovisno o znaku koji može biti „Atom 2“, „Atom 3“ i slično). Radionica završava evaluacijom.

Metode: metoda tjelesnih pokreta, metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja

Oblici rada: grupni rad

8.5.5. Radionica – „Grupna kohezija“

U: Male grupe za velike promjene

Cilj: povezivanje grupe, razvoj solidarnosti, vježbanje timskog rada, jačanje grupne kohezije i poticanje prijateljskih ponašanja u grupi

Uzrast: 7 do 14 godina

Vrijeme: 65 minuta

Pribor: naranča, papirići s prijateljskim ponašanjima, papirići s pojmovima, šalica, boca

Aktivnosti: Voditeljica radionice okreće predmet. Kada se predmet zaustavi na određenom učeniku, taj učenik izvlači iz vrećice/kutije papirić s ponašanjem koje treba primijeniti na nekom od članova grupe. Slijedi igra pantomime u grupama, a nakon toga aktivnost „Anđeo čuvar“ u kojoj učenici izvlače papiriće s imenom nekog učenika i tako postaju njegov anđeo čuvar. U idućih tjedan dana imaju zadatak paziti i pomagati toj osobi, ali se ne smije otkriti da su mu oni anđeo čuvar.

Metode: metoda tjelesnih pokreta – mimika i gestikulacije

Oblici rada: individualni rad, rad u skupini

8.5.6. Radionica – „Dobre vijesti“

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: usmjeravanje pažnje na dobre stvari koje djeca rade svaki dan, jačanje grupne pripadnosti i samopoštovanja

Uzrast: 5.razred (11 godina)

Vrijeme: 1-2 školska sata.

Pribor: Bojice, pakpapier ili hamer za grupni crtež.

Aktivnosti: Učitelj na ploči napiše dva naslova „Kako djeluju pohvale?“ i „Kako djeluju kritike?“. Učenici odgovaraju dok učitelj zapisuje ispod naslova. Zatim se od učenika traži da navedu što više lijepih osobina ili ponašanja koja učitelj također zapisuje na ploču. Nakon toga se učenici podijele u grupe od četiri člana i svaki od njih na svom listu papira treba napisati

imena ostale trojice i što je dobro primijetio kod njih. Na sljedećem satu učitelj na veliki hamer papir napiše „Dobre vijesti“ na koji će učenici zapisivati dobra dijela i ponašanja koja su primijetili u razredu.

Metode: metoda razgovora, metoda uzmenog izlaganja, metoda pisanja

Oblici rada: timski rad, grupni rad

8.5.7. Radionica – „Ja sam i volim“

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: razvoj podrške i suradnje u grupi

Uzrast: 5.razred (11 godina)

Vrijeme: 20 minuta.

Uvjeti rada: Učenici sjede u krugu ili na svojim mjestima.

Pribor: Nije potreban.

Aktivnosti: Učitelj organizira malo natjecanje između redova. Svaki učenik kaže „Ja sam (svoje ime) i volim (ovisno o temi koju je učitelj postavio)“. Idući učenik ponovi što je prethodni učenik rekao i doda svoje ime i što voli. Svaki red dobije svoju temu i iz svakog reda se bira član povjerenstva za odabir najboljeg reda. Prijedlog je da članovi povjerenstva budu učenici koji nisu spremni na dogovor, već su skloniji nametanju svoga mišljenja.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora

Oblici rada: grupni rad, rad u skupini

8.5.8. Radionica – „Piramida prijateljstva“

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Poticanje razvijanja prijateljstva, istraživanje i razvijanje vrijednosnog sustava o prijateljstvu, razvijanje zajedništva u odjelu

Uzrast: 6.razred (12 godina)

Vrijeme: 45 minuta.

Uvjeti rada: Učenici mogu sjediti u krugu ili na svojim mjestima.

Pribor: Radni listovi za učenike, ploča, kreda (može i hamer papir i markeri).

Aktivnosti: Učenici najprije razmišljaju o osobinama ili kvalitetama koje čine pravo prijateljstvo, a zatim u paru postavljaju jedno drugome jedno te isto pitanje „Što je važno za prijateljstvo?“ deset puta i zapisuju dobivene odgovore koje onda rangiraju po važnosti. Nakon rangiranja upisuju ih u piramidu s nastavnog listića koji su na početku dobili, na način da najvrijednije osobine idu na dno piramide a sve manje bitne prema vrhu piramide,

Metode: metoda pisanja, metoda razgovora

Oblici rada: rad u paru

8.5.9. Radionica – „Zajedno do rješenja“

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Zajedničko rješavanje problema, suradnja, podrška grupe.

Uzrast: 6.razred (12 godina)

Vrijeme: 20 do 30 minuta.

Uvjeti rada: Učenici sjede u krugu.

Pribor: Ploča, kreda.

Aktivnosti: Učenici u manjim grupama rješavaju problem koji su odabrali prošli sat. Predstavnik svake grupe iznese njihovo rješenje i na kraju slijedi rasprava.

Metode: metoda razgovora, metoda demonstracije, metoda usmenog izlaganja

Oblici rada: grupni rad

8.5.10. Radionica – „Moja škola (razred)“

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Prepoznati i raspraviti o tome što vole, a što ne vole u školi (razredu).

Uzrast: 6.razred (12 godina)

Vrijeme: 2 školska sata (90 minuta)

Uvjeti rada: Djeca sjede na svojim mjestima, kasnije rade u grupama od tri-četiri učenika.

Pribor: Papir i olovka.

Aktivnosti: Prvi školski sat učenici opisuju i navode sve što vole i ne vole u svojoj školi ili razredu. Na idućem satu u manjim skupinama zajednički odgovaraju na pitanja „Što volimo u našoj školi i zašto?“, „Što ne volimo u našoj školi i zašto?“, „Što bismo željeli promijeniti i zašto?“ i „Napišite nekoliko ideja kako biste mogli napraviti promjenu koju želite.“. Odgovore na prvo i četvrto pitanje zatim izrežu i zalijepe na hamer papir koji zatim objese na zid i svi skupa prokomentiraju odgovore.

Metode: metoda razgovora, metoda pisanja

Oblici rada: grupni rad

8.5.11. Radionica – „Potpora i povjerenje“

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Razvijanje povjerenja i pripadanja u grupi kroz dijeljenje iskustava i osjećaja.

Uzrast: 6.razred (12 godina)

Vrijeme: 30-40 minuta.

Uvjeti rada: Učenici sjede u krugu (Ako je grupa veća od 20 učenika podijelite je u dvije manje grupe).

Aktivnosti: Sudionici radionice sjede u krugu, a učenik koji drži „malog govornika“ (krpenu lutku) prepričava neko za njega značajno iskustvo. Kad završi, predaje lutku sljedećem učeniku.

Svatko ima priliku govoriti samo jednom, a ostali ga trebaju pozorno i s razumijevanjem slušati. Nakon te aktivnosti slijedi razgovor o dojmovima.

Metode: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora

Oblici rada: rad u skupini

8.5.12. Radionica – "Krug povjerenja"

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Osvijestiti važnost uzajamne podrške i osobnog doprinosa u postizanju zajedničkih ciljeva kroz igru.

Uzrast: 7.razred (13 godina)

Vrijeme: 15-20 minuta.

Uvjeti rada: Dovoljno prostora da se u njemu može formirati krug od svih učenika.

Aktivnosti: Sudionici radionice moraju oformiti krug unutar kojega stoje jedni uz druge, zadatak je slušati upute voditelja radionice te shodno njima postupati, samo ako svi sudionici slušaju i rade ujednačeno moguće je izvesti zadatak uspješno.

Metode: metoda razgovora, metoda tjelesnih pokreta

Oblici rada: rad u skupini, timski rad

8.5.13. Radionica – "Zabavi se i nadi prijatelja"

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Razvijanje osjećaja pripadanja odjelu, pronalaženje novih prijatelja kroz igru i razgovor.

Uzrast: 7.razred (13 godina)

Vrijeme: 45 minuta.

Uvjeti rada: Učenici sjede na svojim mjestima.

Pribor: Radni list za svakog učenika

Aktivnosti: Učenici popunjavaju radni list sa dvije rubrike "to sam ja" i "to smo mi", prvo svaki učenik ispuni stupac to sam ja s različitim podacima o sebi koji su traženi u radnoj listi, istovremeno se popunjavaju oba stupca za obje rubrike na način da kad učenik završi ispunjavati podatke o sebi pošalje svoj list dalje ostalim učenicima da popune rubriku to smo mi sa svojim imenom pored kategorije za koju imaju jednak odgovor kao i učenik čiji je list. Bit aktivnosti je u tome da učenici vide koliko sličnosti i dijeljenih interesa ili mišljenja imaju s ostalim učenicima za koje možda nisu znali. Na kraju aktivnosti pronađu osobe s kojima se u najviše rubrika poklapaju odgovori te razgovaraju o tome.

Metode: metoda pisanja, metoda razgovora

Oblici rada: rad u skupini, individualni rad

8.5.14. Radionica - " Suradnjom do uspjeha"

U: Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike

Cilj: Prepoznavanje važnosti jasnog izražavanja i suradnje u ostvarivanju zajedničkih ciljeva.

Uzrast: 7.razred (13 godina)

Vrijeme: 30 minuta.

Uvjeti rada: Učenici sjede na svojim mjestima i u parovima. Dok rade u parovima okrenuti su leđima jedan drugome.

Pribor: Papiri, olovke, crteži (predlošci)

Aktivnosti: Radionica započinje uvodnom aktivnosti upoznavanja s pojmovima na kojima će se aktivnost temeljiti. Glavna aktivnost je igra "suradnjom do uspjeha" koja se igra u parovima. Jedan učenik drži u ruci nacrtani predložak i daje upute drugoj osobi u paru kako i što treba nacrtati. Pomagač daje jasne i detaljne upute, a druga osoba u paru ga sluša i crta po uputama. Naposljetku učenici pregledaju crtež i uspoređuju s dobivenim predloškom kako je trebao izgledati te potom mijenjaju uloge. Radionica završava odabirom primjera dobre i slabije suradnje unutar parova te razgovorom o tome kako se koji učenik osjećao u obje uloge.

Metode: metoda tjelesnih pokreta, metoda crtanja, metoda razgovora

Oblici rada: grupni rad, rad u paru

8.5.15. Analiza

Ciljevi ovih radionica usmjereni su na uočavanje važnosti timskog rada i suradnje za postizanje uspjeha, razvoj suradničkih odnosa u razrednom odjelu, upoznavanje s izazovima koje donosi izgradnja tima i važnih pretpostavki i pravila za izgradnju uspješnog timskog rada i suradnje i prepoznavanje i primjenu ponašanja koja pridonose većoj suradnji i timskom radu. Radionicama se također usmjerava pažnja na dobre stvari koja djeca svaki dan rade, potiču se prijateljska ponašanja u grupi i jača se grupna kohezivnost. Učenici se međusobno upoznaju, razvijaju analitičko mišljenje i deduktivno zaključivanje te uz to uočavaju važnost, ne samo verbalne, nego i neverbalne komunikacije u suradnji. Radionicama se potiče zajedničko rješavanje problema, sposobnost osvještavanja važnosti uzajamne podrške, osobnog doprinosa i jasnog izražavanja u postizanju zajedničkih ciljeva, kao i razvijanje povjerenja i pripadanja u grupi kroz dijeljenje iskustava i osjećaja.

Većina radionica je predviđena za više razrede osnovne škole, međutim aktivnosti su prilagodive i mlađim uzrastima. Vremenski okvir potreban za izvođenje ovih radionica varira od 15 minuta do 90 minuta što znači da, ovisno o njihovim potrebama i potrebama njihove skupine, ali i mogućim vremenskim ograničenjima, učitelji mogu odabrati, prilagoditi i organizirati provođenje veoma kratkih ili veoma dugih radionica.

Neke od navedenih radionica ne zahtijevaju nikakve materijale i pribor i nisu ograničene niti prostorom pa se mogu za vrijeme lijepih dana izvoditi u prirodi. U ostalim radionicama se navodi korištenje lako dostupnih materijala i pribora poput papira, olovki, bojica, flomastera, ploča, kreda, naranča, šalica i boca.

Najzastupljeniji oblici rada su suradnički oblici rada u skupinama što ne iznenađuje budući da su timski rad i organizacija nastave kroz suradničko učenje jedan od načina ostvarivanja suradnje (Reić-Ercegovac i Jukić, 2008, prema Šunić i sur., 2019). Ostale metode i oblici rada uključuju rješavanje problemskih zadataka kroz rad na tekstu i crtanje, doživljavanje i izražavanja doživljenog tjelesnim pokretima kroz igranje uloga i glumom, rad u paru, usmeno izražavanje i demonstracije.

Teme aktivnosti su kreativne i pomalo apstraktne (primjerice aktivnost u kojoj učenici glume da su u moru i moraju se spasiti od morskog psa penjanjem na "otoke") što čini aktivnosti

zanimljivima i zadržava pažnju učenika dulje, a u isto vrijeme pruža iskustveno učenje kroz igru.

9. Rasprava

Cilj istraživanja ovog diplomskog rada bio je steći bolji uvid u funkciju pedagoških radionica oformljenih na način da se mogu koristiti u svrhu unapređivanja i razvoja međuvršnjačkih odnosa u razrednim odjelima. Analizom navedenih odabranih radionica istražena je zastupljenost te raznolikost metoda i oblika rada korištenih u postizanju zadanih ciljeva radionica, dostupnost materijala potrebnih za provedbu istih kao i razina njihove prilagođenosti školskim uvjetima te uzrastu učenika.

Radionice su analizirane i obrađivane kroz pet kategorija koje se ponavljaju kroz literaturu. Ovakav način analize odabran je zbog međusobne povezanosti radionica i tema koje se kroz njih obrađuju a koje pružaju cjelovito obrazovanje o međuljudskim odnosima obuhvaćajući različite sfere koje taj pojam podrazumijeva. To su: identitet, osobni i socijalni razvoj, komunikacijske vještine, emocije i osjećaji, tolerancija, rješavanje sukoba i nenasilje te suradnja i timski rad. Obrada svih navedenih tema kroz radionice je bitna za postizanje razvoja međuvršnjačkih odnosa u razrednim odjelima. Kako Markuš (2009) ističe, razvoj socijalne kompetentnosti se ne može banalizirati i svesti na puku izoliranu aktivnost ili lekciju koju učenici trebaju usvojiti. Razvoj socijalne kompetentnosti je proces koji se odvija postepeno i sastavni je dio svake aktivnosti koja se odvija u školskom okruženju (Markuš, 2009). To je također vidljivo iz analize ciljeva radionica iz kojih se dalo primijetiti kako svaka radionica, osim svog primarnog cilja vezanog za temu, ima i dodatne ciljeve usmjerene na razvoj raznih drugih kompetencija i vještina koje nadalje utječu na razvoj socijalnih kompetencija i međuvršnjačkih odnosa. Za primjer ću uzeti radionice usmjerene identitet i osobni i socijalni razvoj. Već iz samih ciljeva, a kasnije i iz korištenih metoda i oblika rada, može se zaključiti da navedene radionice nisu usmjerene samo i isključivo na razvoj pozitivne slike o sebi i razumijevanje vlastitog i tuđeg identiteta kroz individualni rad i samorefleksiju, nego i na

jačanje grupne dinamike i povezanosti, razvoj suradnje i poticanje podržavajućih odnosa u skupini vršnjaka kroz timski rad i interaktivno učenje.

Osim fizičkog izgleda okoline i učiteljevih osobina, razvoju socijalnih kompetencija, kako je već prije rečeno u teorijskom dijelu rada rečeno, doprinose i unaprijed osmišljene i planirane aktivnosti poput grupne rasprave, igranja uloga ili simuliranja situacija iz svakodnevnog života (Markuš, 2009) što najbolje prikazuje zaključak izveden iz analize radionica za toleranciju i nenasilno rješavanje sukoba. U tim radionicama najčešće korišteni oblici rada su uživljavanje u uloge, doživljavanje situacije i izražavanje doživljenog, kao i rad na rješavanju problema i sukoba kroz suradnju. Budući da su obrađivane teme tolerancije, rješavanja sukoba i nenasilja, veoma je pogodno koristiti metode uživljanja u uloge drugih kako bi učenici “na vlastitoj koži” doživjeli kako je drugima te kako bi osvijestili postojanje tuđih percepcija istih situacija koje se razlikuju od njihovih percepcija. Ovakav način rada je pogotovo koristan u situacijama kada se učenici uživljavaju u uloge “drugačijih”, kada mijenjaju strane u sukobu ili kada ulaze u uloge više suprotstavljenih strana kako bi iz svih perspektiva mogli sagledati situaciju. Još jedna od često korištenih metoda je diskusija o obrađivanim temama i situacijama kroz koju učenici razmjenjuju ideje, mišljenja i stavove i tako upotpunjavaju znanja stečena kroz provedene aktivnosti.

Teme tolerancije, rodne ravnopravnosti i nejednakosti, diskriminacije, stereotipa, predrasuda i (ne)nasilja (pogotovo internetskog nasilja) su iznimno aktualne teme za današnje društvo. Upravo zbog toga škola ima bitnu ulogu u pripremanju učenika za suočavanje s navedenim temama, a radionice su odličan alat koji učenicima pruža iskustveno učenje o njima na drugačiji i zanimljiv način. Razvijanjem tolerancije i sposobnosti rješavanja sukoba na nenasilan način i kroz suradnju s drugima razvijaju se pozitivni stavovi i razumijevanje za druge i “drugačije” što se kasnije reflektira na razvoj boljih međuvršnjačkih odnosa i razredne kohezije.

Kroz teoriju je razložen značaj koji međuvršnjački odnosi imaju za djecu koja spadaju u iznimno osjetljivu dobnu skupinu te im vršnjački odnosi predstavljaju svojevrsnu inicijalizaciju u društveni svijet izvan svoje obitelji. Međuljudski odnosi stvoreni unutar manje skupine kao što je razredni odjel samim time su i intimniji i prisniji. Osjećaj pripadnosti koji se stvara unutar vršnjačkih skupina od iznimne je važnosti za obrazovanje zbog utjecaja koji ima na dijete i njegovo funkcioniranje unutar te zajednice, a može biti iznimno pozitivan ili negativan ovisno o stopi privlačnosti ili odbacivanja unutar razreda. Nedostatak ili trajne teškoće u prijateljskim odnosima mogu se reflektirati na uspjeh učenika, usvajanje nastavnih sadržaja, sliku učenika o

sebi, socijalni status i socijalni uspjeh (Kolak, Markić, 2020). Upravo zbog toga bitno je raditi na cjelokupnom razvoju učenika kroz svih pet prethodno navedenih tema jer je razvoj svih njih potreban za cjelokupan razvoj učenika kao samostalnog pojedinca koji lako i vješto koristi socijalne kompetencije za razvoj pozitivnih odnosa s vršnjacima.

U radionicama usmjerenima na suradnju i timski rad najzastupljeniji oblici rada su suradnički oblici rada u skupinama što ne iznenađuje budući da su timski rad i organizacija nastave kroz suradničko učenje jedan od načina ostvarivanja suradnje (Reić-Ercegovac i Jukić, 2008, prema Šunić i sur., 2019). Međutim, isto se javlja i u drugim radionicama.

Kao što je već spomenuto za radionice usmjerene na identitet, osobni i socijalni razvoj, iz svih analiziranih radionica može se zaključiti da, iako su grupirane prema obrađivanim temama, ne mogu se postaviti jasne granice između njih. Teme su fluidne i prelaze iz jedne u drugu nadopunjavajući se. Radionice komunikacijskih vještina tako kroz usmjerenost ciljeva na unaprjeđenje vještina komunikacije, aktivnog slušanja, kvalitetnije komuniciranje i vježbanje izražavanja misli i osjećaja, sekundarno razvijale i odnose među učenicima kroz korištenje suradničkih metoda i oblika rada poput rada u paru ili grupi, igri uživanja u uloge, grupnog rada na projektu i diskusije. Isto se može vidjeti u analizi svih setova radionica iz čega možemo zaključiti da će korištenje pedagoških radionica kao oblika rada, skoro uvijek, barem sekundarno, pomagati razvoj međuljudskih odnosa i razredne kohezije.

10. Zaključak

Iz svakodnevnog iskustva znamo da je međuljudski odnos složen i dinamičan proces koji uvjetuje međuzavisnost ponašanja osoba uključenih u njega. Iz ovako sagledanog međuljudskog odnosa proizlazi da je ponašanje jedne osobe unutar odnosa uvjetovano ponašanjem druge, te da svakog pojedinca u određenom odnosu možemo razumjeti samo ako ga sagledamo u interakciji s drugom osobom u odnosu (Imširović, 2011)

Odgojno djelovanje je nezamislivo bez međuljudskog odnosa u zajednici, jer su upravo ti odnosi onaj mikroelement odgojnog zbivanja o kojem ovisi uspješnost kako odgojnog tako i obrazovnog djelovanja. Ako ovo prihvatimo kao točno, tada ćemo međuljudski odnos koji se

ustupavlja između odgajatelja i odgajnika/nastavnika i učenika, ali i učenika – učenika, prihvatiti kao temelj na kojem se gradi odgojno i obrazovno djelovanje (Zrilić, 2010).

Ovim radom se pokušao steći bolji uvid u funkciju pedagoških radionica oformljenih na način da se mogu koristiti u svrhu unapređivanja i razvoja međuvršnjačkih odnosa u razrednim odjelima. Analizom navedenih odabranih radionica istražena je zastupljenost te raznolikost metoda i oblika rada korištenih u postizanju zadanih ciljeva radionica, dostupnost materijala potrebnih za provedbu istih kao i razina njihove prilagođenosti školskim uvjetima te uzrastu učenika.

Radionice su analizirane i obrađivane kroz pet kategorija koje se ponavljaju kroz literaturu. Ovakav način analize odabran je zbog međusobne povezanosti radionica i tema koje se kroz njih obrađuju a koje pružaju cjelovito obrazovanje o međuljudskim odnosima obuhvaćajući različite sfere koje taj pojam podrazumijeva. Analizom je utvrđeno da su radionice iz svih kategorija (identitet, osobni i socijalni razvoj, komunikacijske vještine, emocije i osjećaji, tolerancija, rješavanje sukoba i nenasilje te suradnja i timski rad) teško razdvojive i da tematski zadiru jedna u drugu. Uz to, dalo se zaključiti i kako svaka radionica, osim svog primarnog cilja vezanog za temu, ima i dodatne ciljeve usmjerene na razvoj raznih drugih kompetencija i vještina koje nadalje utječu na razvoj socijalnih kompetencija i međuvršnjačkih odnosa.

Kako bi se ostvario puni potencijal planiranih aktivnosti i kako bi se ostvarili ciljevi zbog kojih su osmišljene, one moraju biti dobro strukturirane, unaprijed definirane i prilagođene uzrastu i dinamici grupe. Većina analiziranih radionica je prilagodiva raznim uzrastima, međutim učitelji su oni koji trebaju odrediti jesu li ponuđene radionice i aktivnosti zaista prigodne za potrebe njegovog razrednog odjela, ali i jesu li u skladu s mogućnostima. Bitno je napomenuti i kako se ista radionica ne može koristiti na svim skupinama zbog specifičnosti i posebnosti svake skupine i njenih sudionika. Isto tako, bitno je spomenuti preventivnu osobinu pedagoških radionica. Poželjno je implementirati ih u svoj odgojno-obrazovni rad kao preventivnu mjeru kako bi rezultati biti učinkovitiji.

Najzastupljeniji oblici rada u svim kategorijama radionica su upravo suradnički oblici rada u skupinama ključni za ostvarivanje timskog rada i suradnje. Iz navedenog možemo zaključiti kako će korištenje pedagoških radionica, skoro uvijek, barem sekundarno, pomagati razvoj međuljudskih odnosa i razredne kohezije.

11. Literatura

Bedeković, V., Jurčić, M., Kolak, A. (2009) Sociometrijski status darovitog učenika i njegov položaj u društvenoj (razrednoj) eliti. U: Gojkov, G. (ur.) *Međunarodni znanstveni skup "Daroviti i društvena elita" : zbornik radova.*

Bilić, V. (2016) Pedagogija odnosa. U: V. Bilić, S. Bašić (ur.), *Odnosi u školi, prilozi za pedagogiju odnosa (6-18).* Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Bognar, L. (1998) *Govor nenasilja.* Osijek.

Brkić, M. i Kožić, V., ur. (2017) *Zbirka radionica „Pokreni promjenu“.* Zagreb: Forum za slobodu odgoja.

Buljubašić-Kuzmanović, V. (2006) Pedagoška radionica u funkciji aktivne nastave i učenja na uspjesima. *Metodički ogledi*, 13 (1), 123-136.

Buljubašić-Kuzmanović, V. (2010) Socijalne kompetencije i vršnjački odnosi u školi. *Pedagogijska istraživanja*, 7 (2), 191-201.

Chabot, D., Chabot, M. (2009), *Emocionalna pedagogija: Osjećati kako bi se učilo - Kako uključiti emocionalnu inteligenciju u vaše poučavanje.* Zagreb: Educa 85.

Čale-Mratović, M., Rončević, T., Šimunac, J., ur. (2000) Priručnik za školski preventivni program – radionice za učenike. Dubrovnik.

Gazibara, S. (2013) „Head, Heart and Hands Learning” - A challenge for contemporary education. *Journal of Education Culture and Society*, (1): 71-82.

Hrvatska enciklopedija – identitet
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=26909>

Huklek, K. (2017). *Socijalni odnosi učenika u razredu* (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Teacher Education)

Imširović, F. (2011) Međuljudski odnosi u odgojnom i nastavnom procesu. *Novi Muallim*, (46), 82-88.

Kolak, A. (2010) Sociometrijski status učenika u razrednom odjelu i školskoj hijerarhiji. *Pedagogijska istraživanja*, 7 (2), 243-254.

Kolak, A., Markić, I. (2020) Međuvršnjački prijateljski odnosi u razrednom odjelu. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*. 27 (2), 105-128.

Lebedina Manzoni, M. (2016) Važnost vršnjačkog utjecaja i privrženosti među djecom i mladima u kontekstu razvoja pozitivnih odnosa. U: V. Bilić, S. Bašić (ur.), *Odnosi u školi, prilozi za pedagogiju odnosa (70-96)*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Markić, I. (2010) Socijalna komunikacija među učenicima. *Pedagogijska istraživanja*. 7 (2), 301 – 317.

Matošina Borbaš, S., ur. (2013) *EduKa : priručnik za mlade o nenasilju i toleranciji*. Virovitica: S.O.S. telefon Poziv u pomoć.

Mušanović, M. (1993) Skupina i odnosi u skupini. U: *Priručnik za ravnatelje odgojno-obrazovnih ustanova*. Zagreb: Znamen. 3-18.

Oatley, K. i Jenkins, J. M. (2003) *Razumijevanje emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Raboteg – Šarić, Z. (1999) Socijalizacija djece i mladeži. U: Macan, T. (ur.) *Hrvatska i održivi razvitak: humane i odgojne vrijednosti*. Zagreb, Republika Hrvatska, Ministarstvo razvitka i obnove, str. 73-80.

Simel, S., Špoljarić, I., Buljubašić-Kuzmanović, V. (2010) Odnos između popularnosti i prijateljstva. *Život i škola*, 56 (23), 91-108.

SOS Dječje selo Hrvatska. Male grupe za velike promjene - razvoj samopoštovanja, komunikacijskih i socijalnih vještina djece osnovnoškolske dobi. (Dostupno na: <http://idem-u-tvoje-cipele.sos-dsh.hr/wp-content/uploads/2017/02/priprema-programa-male-grupe-za-velike-promjene.pdf>)

Sušić, V., ur. (2018) *Priručnik za razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina darovitih učenika*. Zadar: Osnovna škola Bartula Kašića.

Šunić, M., Smažil, K., Dadić, S., Marić, D., Jančić, A., Lončarić, A., Jurišić, K. (2019) Poticanje suradnje učenika 3. razreda osnovne škole. *Didaskalos*, 2 (2), 113 – 129.

Taslak, A. (2019) *Sociometrijski status učenika u kombiniranom razrednom odjelu*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.

Ujedinjeni narodi (2018). *Dijalog za Budućnost: priručnik za one koji žele širiti mir i graditi društvo suradnje, poštovanja i tolerancije*. Banja Luka: NVO „Genesis Project“.

Vizek Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Rijavec, M., Miljković, D. (2014) *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP-VERN.

Zrilić, S. (2010). Kvaliteta komunikacije i socijalni odnosi u razredu. *Pedagoška istraživanja*. 7(2), 231-242.

Žalac, S. (2019) *Razvoj pozitivnih odnosa među učenicima predmetne nastave*. Diplomski rad. Osijek: Filozofski fakultet.

12. Sažetak

Međuljudski odnosi su jedan od osnovnih sadržaja odgojno-obrazovnog procesa. U posljednje vrijeme se fokus sve više preusmjerava s odnosa učitelj – učenik na odnose između učenika, upravo zbog prepoznavanja važnosti i utjecaja međuvršnjačkih odnosa na učenike. Za djecu i mlade međuvršnjački odnosi zaslužni su za visoku ili nisku razinu zadovoljstva i sreće, a nedostatak prijateljskih odnosa može utjecati na uspjeh učenika, usvajanje nastavnih sadržaja, izgradnju slike o sebi, socijalni status i uspjeh, kao i na osjećaj dobrobiti, sreće i zadovoljstva životom. Međuljudski odnosi nas obogaćuju i povezuju, a istovremeno mogu biti i izvor intenzivne tuge, nezadovoljstva i smanjenja predanosti u svakodnevnom životu. Uvid u međuvršnjačke odnose u razrednim odjelima možemo dobiti provođenjem sociometrije, odnosno sociometrijskog testa. Rezultati sociometrije omogućuju otkrivanje stavova pojedinih učenika prema drugima, otkrivanje statusa učenika i razumijevanje grupe kao cjeline, a na temelju tih rezultata možemo prepoznati prema kojim sastavnicama socijalne kompetencije trebamo usmjeriti svoje daljnje odgojno – obrazovno djelovanje. Razvijene socijalne kompetencije su pretpostavka razvoja pozitivnih međuvršnjačkih odnosa. Korištenjem pedagoških radionica u ostvarivanju razvoja socijalnih kompetencija učenika i međuvršnjačkih odnosa, učitelji omogućavaju učenicima iskustveno učenje kroz kreiranje situacija u kojima učenici putem igre, simulacije i akcije doživljavaju određene sadržaje metodom „vlastite kože“ (Uzelac i sur, 1994). Tako učenici u kontroliranom i sigurnom okruženju može doživjeti situacije s kojima se dosada nije susretalo i pružena mu je prilika da bez rizika odgovori na njih i na „vlastitoj koži“ osjeti rezultate svojih odgovora na te podražaje i dođe do rješenja situacije koja je pred njega stavljena.

Ovim radom se pokušao steći bolji uvid u funkciju pedagoških radionica oformljenih na način da se mogu koristiti u svrhu unapređivanja i razvoja međuvršnjačkih odnosa u razrednim odjelima. Analizom odabranih radionica kroz pet kategorija (identitet, osobni i socijalni razvoj, komunikacijske vještine, emocije i osjećaji, tolerancija, rješavanje sukoba i nenasilje te suradnja i timski rad) istražena je zastupljenost te raznolikost metoda i oblika rada korištenih u postizanju zadanih ciljeva radionica, dostupnost materijala potrebnih za provedbu istih kao i razina njihove prilagođenosti školskim uvjetima te uzrastu učenika.

Ključne riječi: međuvršnjački odnosi, socijalizacija, pedagoške radionice, sociometrija

13. Summary

PEDAGOGICAL WORKSHOP IN THE FUNCTION OF DEVELOPMENT OF PEER RELATIONS IN CLASS DEPARTMENTS

Interpersonal relationships are one of the basic contents of the educational process. Recently, the focus has increasingly shifted from teacher-student relationships to the relationships between students, precisely because of the recognition of the importance and impact of peer relationships on students. For children and young people, peer relations are responsible for high or low levels of satisfaction and happiness, and the lack of friendly relations can affect the success of students, the adoption of teaching content, the construction of self-image, social status and success, as well as the feeling of well-being, happiness and satisfaction with life. Interpersonal relationships enrich and connect us, and at the same time can be a source of intense sadness, dissatisfaction and diminishing commitment in everyday life. Insight into peer relations in class departments can be obtained by conducting sociometry, i.e. sociometric test. The results of sociometry enable the discovery of the attitudes of individual students towards others, the discovery of the status of students and the understanding of the group as a whole, and based on these results we can recognize which components of social competence we should direct our further educational activities towards. Developed social competences are the prerequisite for the development of positive peer relationships. By using pedagogical workshops in achieving the development of social competences of students and peer relations, teachers enable students to learn experientially through the creation of situations in which students experience certain contents through play, simulation and action by the method of "their own skin" (Uzelac et al. 1994). Thus, students in a controlled and safe environment can experience situations that they have not encountered before and are given the opportunity to respond to them without risk and feel the results of their responses to these stimuli on "their own skin" and come to a solution to the situation placed before him. This paper tried to gain a better insight into the function of pedagogical workshops formed in such a way that they can be used for the purpose of improving and developing peer relations in class departments. By analyzing selected workshops through five categories (identity, personal and social development, communication skills, emotions and feelings, tolerance, conflict resolution and nonviolence, as well as cooperation and teamwork), the representation and diversity of methods and forms of work used in achieving the set goals of the workshops, the availability of materials

necessary for their implementation as well as the level of their adaptation to school conditions and the age of students were investigated.

Keywords: peer relations, socialization, pedagogical workshops, sociometrics